

Sygn. akt *I ACa 867/15*

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 września 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSA Ewa Staniszevska

Sędziowie: SSA Bogdan Wysocki /spr./

SSA Karol Ratajczak

Protokolant: st.sekr.sąd. Kinga Kwiatkowska

po rozpoznaniu w dniu 14 września 2016 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **Parafia (...) M. W. w M.**

przeciwko **Skarbowi Państwa - (...) (...)**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 22 kwietnia 2015 r. sygn. akt XII C 778/12

1. **zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że oddala roszczenie o zasądzenie na rzecz powódki odsetek ustawowych od kwoty 697.000 zł za okres od dnia 15 lipca 2011r. do dnia 14 września 2016r. , przy czym ustala , że od dnia 15 września 2016 roku powódce przysługują odsetki ustawowe za opóźnienie;**

2. **w pozostałej części apelację oddala;**

3. **nakazuje ściągnąć od pozwanego Skarbu Państwa – (...) (...) kwotę 1580,73 zł (jeden tysiąc pięćset osiemdziesiąt złotych siedemdziesiąt trzy grosze) tytułem niewiszczonych kosztów sądowych powstałych w postępowaniu apelacyjnym.**

4. **zasądza od pozwanego Skarbu Państwa – (...) (...) na rzecz powódki kwotę 5.400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.**

Bogdan Wysocki Ewa Staniszevska Karol Ratajczak

UZASADNIENIE

Powód Parafia (...) M. W. w M. w pozwie z dnia 15 lipca 2011 r., skierowanym przeciwko **pozwany: Agencji (...) w P. i Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Dyrektora (...) w P. i Starostę (...)** wniosła o:

- przyznanie od pozwanego Agencji (...) w P. na rzecz powoda odpowiednich nieruchomości zamiennych w zamian za nieruchomości przejęte przez Skarb Państwa, zapisane w księdze wieczystej nr (...) Sądu Grodzkiego w K. oraz w księdze wieczystej M. tom III wykaz (...), stanowiące aktualnie działki wymienione w załączonych do pozwu zestawieniach synchronizacyjnych nr (...) oraz (...) i w tym celu o zobowiązanie pozwanego Agencję (...) w P. do wskazania odpowiednich nieruchomości zamiennych,

- ewentualnie przyznanie od pozwanego Skarbu Państwa - Dyrektora (...) w P. lub Starosty (...) na rzecz powoda odpowiednich nieruchomości zamiennych w zamian za przejęte nieruchomości wyżej opisane i w tym celu o zobowiązanie pozwanego Skarbu Państwa - Dyrektora (...) w P. oraz Starosty (...) do wskazania odpowiednich nieruchomości zamiennych,

- ewentualnie zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Starosty (...) na rzecz powoda kwoty 570.000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za przejęte nieruchomości oraz o zasądzenie zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych.

W odpowiedzi na pozew pozwany Agencja (...) w P. wniósł o oddalenie powództwa w stosunku do niego oraz o zasądzenie od powoda na jego rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych.

W odpowiedzi na pozew pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Dyrektora (...) w P. i Starostę (...), zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, wniósł o odrzucenie pozwu, a w razie stwierdzenia braku podstaw do jego odrzucenia, o oddalenie powództwa w stosunku do niego oraz o zasądzenie od powoda na jego rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych.

W piśmie procesowym z dnia 25 września 2013 r. powód sprecyzował powództwo w zakresie żądań z pkt 1 - 4 petitum pozwu poprzez wskazanie wartości nieruchomości zamiennych na kwotę 697.000 zł i rozszerzył żądanie pozwu w zakresie żądania z pkt 5 petitum pozwu w ten sposób, że wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Wojewodę (...) na rzecz powoda kwoty 697.000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz o wezwanie do udziału w sprawie Wojewody (...) w charakterze statio fisci Skarbu Państwa.

Postanowieniem z dnia 1 października 2013 r. wezwano do udziału w sprawie w charakterze pozwanego Skarb Państwa reprezentowany przez Wojewodę (...).

Wyrokiem z dnia 22 kwietnia 2015 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu zasądził od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Wojewodę (...) na rzecz powoda kwotę 697.000 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od 15 lipca 2011 r. do dnia zapłaty (pkt 1), oddalił powództwo w stosunku do pozostałych pozwanych (pkt 2), odstąpił od obciążania stron nieuiszczoną opłatą sądową (pkt 3), pozostałymi kosztami postępowania obciążył pozwanego Skarb Państwa reprezentowany przez Wojewodę (...) (pkt 4).

Podstawą rozstrzygnięcia były następujące ustalenia i wnioski.

Powód Parafia (...) M. W. w M. posiada zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do (...) osobowość prawną i należy do Diecezji K.. Parafia ta została erygowana w XIII w.

Zaświadczeniem z dnia 30 maja 2012 r. Wojewoda (...) potwierdził posiadanie przez powoda osobowości prawnej w myśl art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...)

Obecnie proboszczem Parafii (...) M. W. w M. jest ksiądz kanonik S. K.. Na mocy dekretu z dnia 23 sierpnia 1990 r. Arcybiskup Metropolita (...) J. S. oddał księdzu S. K. z dniem 31 sierpnia 1990 r. zarząd K. Parafialnym (...)M. W. oraz beneficjum w M. w dekanacie K..

Powód był właścicielem nieruchomości zapisanej w księdze wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w Krotoszynie o pow. 41,9142 ha (wg danych z poz. 2 Działu (...)) oraz nieruchomości zapisanej w księdze wieczystej M. tom III wykaz 87 o pow. 4,1650 ha (wg danych z poz. 1 Działu (...)).

Na podstawie orzeczenia Prezydium (...) (...) i (...)w K. z dnia 13 sierpnia 1958 r. o sygn. (...) postanowiono przejąć na rzecz Skarbu Państwa bez odszkodowania: 1) część nieruchomości rolnej, oznaczonej hipotecznie KW (...), położonej w M., a stanowiącej własność (...) Kościoła w M. o pow. 41,9142 ha po wyłączeniu parcel (...) o łącznej pow. 2,3031ha oraz 2) nieruchomość rolną, oznaczoną hipotecznie M. tom III wykaz 87, położoną w M., a stanowiącą własność (...) Kościoła w M. o pow. 4,1650 ha.

W uzasadnieniu tej decyzji wskazano, że wymienione nieruchomości pozostają we władaniu Skarbu Państwa na podstawie protokołów przejęcia z dnia 26 października 1950 r. i z dnia 29 grudnia 1950 r., a zatem na podstawie ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o sprzedaży państwowych nieruchomości rolnych oraz uporządkowaniu niektórych spraw związanych z przeprowadzeniem reformy rolnej i osadnictwa rolnego podlegają przejęciu na rzecz Skarbu Państwa.

Przejęcia nieruchomości nastąpiły na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu (...)

Przejęte nieruchomości po założeniu ewidencji gruntów i przekształceniach geodezyjnych zostały podzielone na działki stanowiące aktualnie w przeważającej większości własność osób trzecich.

W wykazie zmian gruntowych – wykazie synchronizacyjnym nr (...) wykazano obszar zapisany w księdze wieczystej o nr (...) o łącznej pow. 41,9142 ha wg stanu dawnego, zaś po założeniu operatu ewidencji gruntów wsi M. przejęty z tej księgi wieczystej na rzecz Skarbu Państwa obszar odpowiada działkom ewidencyjnym o łącznej pow. 39,5261 ha wg stanu nowego. Pozostawione stronie powodowej nieruchomości zapisane w tej księdze odpowiadają obecnie działkom ewidencyjnym o łącznej pow. 2,3050 ha. Działki o nr (...)cz. z arkusza mapy (...) obręb M. stanowią własność odpowiednio Miasta i Gminy K. i Skarbu Państwa jako drogi publiczne.

Z kolei w wykazie zmian gruntowych – wykazie synchronizacyjnym nr(...)wykazano obszar zapisany w księdze wieczystej M. tom(...)wykaz (...) o łącznej pow. 4,1650 ha wg stanu dawnego, zaś po założeniu operatu ewidencji gruntów wsi M. przejęty z tej księgi wieczystej na rzecz Skarbu Państwa obszar odpowiada działkom ewidencyjnym o łącznej pow. 4,25ha wg stanu nowego. Działka nr (...) z arkusza mapy (...) obręb M. stanowi własność Miasta i Gminy K. jako droga publiczna, natomiast działka nr (...) z arkusza mapy (...) obręb M. stanowi własność Skarbu Państwa jako rowy melioracyjne.

Pismem z dnia 16 maja 1990 r. powód wniósł do Komisji (...) w W. o wszczęcie postępowania regulacyjnego z uzasadnieniem, że zabrane powodowi nieruchomości, opisane wyżej, stanowiły dobra beneficjalne, które nie podlegały przejęciu na własność Skarbu Państwa w trybie ustawy z dnia 20 marca 1950 r.

Na skutek tego wniosku Komisja (...) przeprowadziła postępowanie regulacyjne, a orzeczeniem z dnia 25 sierpnia 1998 r. przyznała powodowej parafii w stanie wolnym od obciążeń własność nieruchomości zamiennej stanowiącej działkę o nr (...) o pow. 25,4000 ha, położoną obręb M., jednostka ewidencyjna K. nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta KW nr (...) oraz wskazała, że orzeczenie to nie wyczerpuje roszczeń powoda zgłoszonych w niniejszym postępowaniu regulacyjnym.

Powód wystąpił z przedmiotowym pozwem do Sądu Okręgowego w Poznaniu w dniu 15 lipca 2011 r.

Dekretem Biskupa K. S. N. z dnia 30 czerwca 2011 r. udzielono ks. kanonikowi S. K. zezwolenia na wytoczenie niniejszego powództwa na zasadzie kan. (...) Kodeksu prawa kanonicznego.

Pismem z dnia 21 lutego 2014 r. Kanclerz K. Diecezjalnej w K. oświadczył, że pomiędzy dawnym zapisem odnośnie (...) Gminy K. w M. a obecną nazwą parafii p.w. (...) M. W. w M. zachodzi tożsamość.

W piśmie Ministerstwa (...) dnia 20 lipca 2012 r. oraz załączonych do niego protokołach ustaleń Komisji (...) R. (...) dnia 22 czerwca 2001 r. i z dnia 25 czerwca 2009 r. zawarto ustalenia pomiędzy Państwem, a Kościołem (...) odnośnie procedowania w sprawach regulacyjnych.

Pismami z dnia 25 września 2013 r. powód, działając przez pełnomocnika procesowego, zwrócił się do pozwanych o podanie propozycji nieruchomości zamiennych, jednak pisma te pozostały bez odzewu.

Orzeczeniem z dnia 13 sierpnia 1958 r. przejęto na własność Skarbu Państwa, bez odszkodowania, następujące nieruchomości: 1) część nieruchomości rolnej, oznaczonej hipotecznie KW (...), położonej w M., a stanowiącej własność (...) Kościoła w M. o pow. 41,9142 ha po wyłączeniu parcel (...) o łącznej pow. 2,3031 ha oraz 2) nieruchomość rolną, oznaczoną hipotecznie M. tom (...), położoną w M., a stanowiącą własność (...) Kościoła w M. o pow. 4,1650 ha.

Nieruchomości te stanowią obecnie własność osób fizycznych, Skarbu Państwa i Gminy K.. Dawna księga wieczysta nr (...) posiada obecnie oznaczenie (...), obejmuje trzy działki gruntu o nr (...) i (...) położone w M. o łącznej pow. 3,9100ha i stanowiące własność powoda. Księga wieczysta obejmuje dawne parcele (...) i przyłączone po zamknięciu innych ksiąg nieruchomości powoda stanowiących parcele (...) oraz działkę nr (...). Z kolei księga wieczysta M. tom(...) została zamknięta a wchodzące w jej skład działki przeniesiono do nowych ksiąg wieczystych i stanowią one obecnie własność osób fizycznych oraz Skarbu Państwa.

Nieruchomości przejęte przez Skarb Państwa i wchodzące w skład dawnej księgi wieczystej nr (...) posiadają obecnie oznaczenia geodezyjne: działki nr (...)cz. (działka (...) obejmuje obecnie pow. 0,1200ha, ale wycena musi dotyczyć tylko części działki nr (...) stanowiącej dawną parcelę (...) o pow. 0,0261ha) o łącznej pow. 39,5261 ha. Pozostałe grunty wyłączone z przejęcia obejmujące parcele (...) będące własnością powoda, stanowią obecnie część działki nr (...) o pow. 1,8050 ha oraz działkę nr (...) o pow. 0,5000 ha, tj. łącznie 2,3050 ha. Łączna powierzchnia gruntów zapisanych w księdze wieczystej nr (...) na datę przejęcia wynosiła 41,8311 ha, różnica tj. 0,0831 ha w powierzchniach wykazanych w orzeczeniu o przejęciu tj. 41,9142ha, a aktualnymi danymi zawartymi w ewidencji gruntów i budynków powstała w trakcie założenia operatu ewidencji gruntów dla wsi M.. Przedmiotem wyceny są zatem grunty wg aktualnych danych ewidencyjnych, tj. o łącznej pow. 39,5261ha.

Wartość rynkowa nieruchomości przejętych przez Skarb Państwa i objętych dawnymi księgami wieczystymi KW (...) i M. tom (...) stanowiących obecnie działki o nr (...)cz., (...) o łącznej pow. 43,7761ha wg stanu na dzień 13 sierpnia 1958 r., obecnego przeznaczenia i cen aktualnych na dzień 24 kwietnia 2013 r. wynosi 1.642.000 zł.

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości przyznanej powodowi, jako nieruchomość zamienna, przez Komisję (...) W. obejmująca działkę gruntu nr (...) o pow. 25,4000ha ((...)) wg stanu na dzień 25 sierpnia 1998 r., obecnego przeznaczenia i cen aktualnych na dzień 24 kwietnia 2013 r. wynosi 945.000 zł.

Uwzględniając oszacowane wartości rynkowe prawa własności nieruchomości przejętych przez Skarb Państwa oraz wartość rynkową nieruchomości przyznanej powodowi jako nieruchomość zamienna, wartość roszczenia regulacyjnego wynosi 697.000 zł.

Katolicka Gmina K. w M. i Parafia (...) M. W. w M. są podmiotami tożsamymi. W M. nie istniała jakakolwiek inna katolicka gmina kościelna, która mogłaby być właścicielką majątku objętego ww. księgami wieczystymi.

W ocenie Sądu Okręgowego w świetle dokonanych ustaleń faktycznych powództwo zasługiwało na uwzględnienie. Powód wykazał zgodnie z art. 6 k.c., że jego żądania są słuszne co do zasady i co do wysokości.

Powód domagał się restytucji mienia przejętego na podstawie orzeczenia z dnia 13 sierpnia 1958 r., stanowiącego w dacie przejęcia jego własność. Podstawą przejęcia powyższych nieruchomości były przepisy ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przyjęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu(...) (Dz.U. 1950 r., Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) - zwana dalej również jako ustawa z dnia 20 marca 1950 r. Powód podnosił, że przejęcie ww. nieruchomości stanowiło nie tylko formę wywłaszczenia bez odszkodowania, ale ponadto było bezprawne, gdyż naruszono przepisy tej ustawy. Podstawę żądania powoda stanowiły przepisy art. 61-63 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej (t. jedn. Dz.U. 2013 r., poz. 1169) – zwana dalej również jako ustawa z dnia 17 maja 1989 r. w zw. z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2011 r. Nr 18, poz. 89) - zwana dalej jako ustawa z dnia 16 grudnia 2010 r., regulujące tzw. postępowanie regulacyjne. Zgodnie z art. 62 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej, obowiązującym do dnia 1 lutego 2011 r. (a uchylonym ustawą z dnia 16 grudnia 2010 r.), postępowanie regulacyjne przeprowadzała Komisja (...), złożona z przedstawicieli wyznaczonych w równej liczbie przez Urząd (...) Zgodnie z art. 62 ust. 3 ww. ustawy, wnioski o wszczęcie postępowania regulacyjnego należało zgłosić w terminie 2 lat od dnia wejścia w życie ustawy. Roszczenia nie zgłoszone w tym terminie wygasają. Zgodnie z art. 64 ust. 1 ww. ustawy, jeżeli zespół orzekający lub Komisja w jej pełnym składzie nie uzgodniły orzeczenia, zawiadamiały o tym pisemnie uczestników postępowania regulacyjnego. Zgodnie z ust. 2 art. 64, uczestnicy postępowania regulacyjnego mogli w terminie sześciu miesięcy od otrzymania zawiadomienia, wystąpić o podjęcie zawieszono postępowania sądowego lub administracyjnego, a jeżeli nie było ono wszczęte - wystąpić do sądu o zasądzenie roszczenia. W przypadku braku wystąpienia do sądu w tym okresie, roszczenie wygasało. Zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z dnia 22 listopada 1991 r.) wnioski o wszczęcie postępowania regulacyjnego, o którym mowa w art. 62 ust. 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r., mogły być zgłaszane w terminie do dnia 31 grudnia 1992 r.

Zatem, poza okolicznością przejęcia przez Państwo nieruchomości należących do powodowej parafii, warunkiem wszczęcia postępowania regulacyjnego było złożenie przez powoda do Komisji (...) wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego do dnia 31 grudnia 1992 r.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej, uczestnicy postępowań regulacyjnych, w których zespół orzekający lub Komisja (...)w jej pełnym składzie nie uzgodniły orzeczenia przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, mogą, w terminie 6 miesięcy od dnia otrzymania o tym pisemnego zawiadomienia, o którym mowa w art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej, wystąpić o podjęcie zawieszono postępowania sądowego lub administracyjnego, a jeżeli nie było ono wszczęte - wystąpić do sądu o zasądzenie roszczenia. Przy rozpoznawaniu sprawy sąd stosuje przepisy art. 63 ust. 1-3 ustawy, o której mowa w art. 1. W przypadku braku wystąpienia do sądu w tym okresie, roszczenie wygasa. Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r., w przypadku nierozpatrzenia wniosków o wszczęcie postępowania regulacyjnego, złożonych na podstawie art. 62 ust. 3 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej, do uczestników postępowań regulacyjnych stosuje się odpowiednio przepis ust. 1, z tym że termin w nim wskazany liczy się od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, tj. od dnia 1 lutego 2011 r. (a zatem do dnia 1 sierpnia 2011 r. włącznie). Zgodnie z art. 62 ust. 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. roszczenie nie zgłoszone we wniosku w terminie do dnia 31 grudnia 1992 r. wygasa. Jest to termin materialnoprawny, z którego upływem roszczenie wygasa z mocy prawa. Przepis art. 64 ust. 2 tej ustawy ma takie znaczenie, że przewiduje drugi, obok terminu z art. 62 ust. 3 termin zawity, którego uchybienie skutkuje wygaśnięciem roszczenia. Ma on zastosowanie do roszczeń istniejących, które wcześniej nie wygasły (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 13 lutego 2007 r., I ACa 998/06, LEX nr 331017).

W sprawie ustalono, że wnioskiem z dnia 16 maja 1990 r. powodowa parafia wystąpiła do Komisji (...)w W. o wszczęcie postępowania regulacyjnego na podstawie art. 61 ust. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej, mającym na celu przywrócenie jej utraconej nieruchomości. Powód dochował zatem terminu przewidzianego w art. 62 ust. 3 ww. ustawy. Z ustaleń poczynionych wynika także, że Komisja (...) w W. wydała

orzeczenie, którym przyznała powodowi nieruchomości zamienną o pow. 25,4000 ha wobec zawarcia ugody przez strony tego postępowania i poinformowała, że orzeczenie to nie wyczerpuje roszczeń powoda. Natomiast z niniejszym pozwem powód wystąpił w dniu 15 lipca 2011 r., zatem uznać należy, że powód zachował także drugi termin wskazany w art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. Zarzuty pozwanych o wygaśnięciu roszczeń powoda z uwagi na upływ ww. terminów nie mogły zatem zostać przez Sąd zaakceptowane.

Jako bezzasadny Sąd ocenił zarzut pozwanego Skarbu Państwa co do wygaśnięcia roszczenia powoda z uwagi na sposób sformułowania żądania. Istotą postępowania regulacyjnego, określonego w Dziale IV w Rozdziale I ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej, wszczynanego na wniosek kościelnych osób prawnych, jest przywrócenie w naturze określonych składników własności Kościołowi (...), których został pozbawiony, a które zostały wymienione w art. 61 ust. 1 i 2, albo naprawienie szkody w sposób określony w art. 63 ust. 1 pkt 2 i 3. Zgodnie z art. 63 ust. 1, regulacja może polegać na: przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości wymienionych w art. 61 ust. 1 i 2 lub ich części (pkt 1); przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej, gdyby przywrócenie własności natrafiało na trudne do przewyciężenia przeszkody (pkt 2) – w taki sposób zaspokojono już część roszczeń powoda; przyznaniu odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości, w razie niemożności dokonania regulacji przewidzianych w pkt 1 i 2 (pkt 3).

Regulacja może zatem polegać na przywróceniu własności nieruchomości lub ich części albo, gdy przywrócenie własności napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, na przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej lub odszkodowania. Sposoby te nie są jednak równorzędne i powinny być rozważane w ustawowej kolejności. Nieprecyzyjne sformułowania ustawy regulacyjnej mogą prowadzić do niezrozumienia charakteru roszczenia, z jakim do sądu mogła wystąpić kościelna osoba prawna w przypadku braku uzgodnienia orzeczenia przez zespół orzekający lub Komisję (...) w pełnym składzie. Stosownie do treści art. 64 ust. 2 ww. ustawy, w takiej sytuacji w terminie sześciu miesięcy od otrzymania zawiadomienia o braku uzgodnienia orzeczenia kościelna osoba prawna mogła wystąpić do sądu z powództwem o zasądzenie świadczenia. Roszczenie o zasądzenie, w klasycznym rozumieniu tego określenia, jednak nie przysługuje, bowiem w istocie jedynym roszczeniem, z jakim kościelna osoba prawna mogła wystąpić do sądu, było roszczenie o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego zgodnie z art. 63 ww. ustawy, a takie roszczenie ma charakter roszczenia o ukształtowanie prawa. Z pozwu i dalszych pism procesowych powoda wynika w sposób oczywisty, że treścią żądania jest przeprowadzenie postępowania regulacyjnego, a zatem nie sposób uznać, że roszczenie powoda w jakiegokolwiek części wygasło z racji ewentualnej wadliwości jego sformułowania.

Roszczenie powoda to szczególne roszczenie o charakterze reprivatyzacyjnym, które ma chronić interes kościelnej osoby prawnej polegający na wyrównaniu jej uszczerbku majątkowego, wyrządzonego działaniami organów państwa, chociażby były one zgodne z prawem obowiązującym w dacie przejęcia własności. Przedmiotem roszczenia jest regulacja, przez którą należy rozumieć zaspokojenie interesu majątkowego kościelnej osoby prawnej pozbawionej własności bez odszkodowania. Ustawodawca określił jedynie sposoby dokonania regulacji, Sąd zaś ma obowiązek rozważać możliwość dokonania regulacji wg kolejności wymienionej w tym przepisie. Powód jest z kolei uprawniony do zgłaszania najbardziej trafnego sposobu zaspokojenia roszczeń regulacyjnych. Ustalenie trafnego w konkretnej sprawie rozwiązania jest możliwe dopiero po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, a w przypadku, gdy przywrócenie własności nie jest możliwe, po ustaleniu katalogu proponowanych nieruchomości zamiennych. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. konstruuje roszczenie regulacyjne dla ochrony majątkowych interesów kościelnych osób prawnych naruszonych działaniami władz państwowych przed 1989 r., zaspokojenie roszczeń może nastąpić tylko w sposób wskazany kolejno w art. 63 ust. 1 pkt 1-3 ustawy. Dla prawidłowego wystąpienia o zaspokojenie roszczenia regulacyjnego wystarczające jest wskazanie, o jaką nieruchomość chodzi wraz z zaznaczeniem, że sprawa ma charakter regulacyjny, tj. opiera się na postanowieniach ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Te przesłanki zostały spełnione we wniosku powoda z dnia 16 maja 1990 r. i w jego pozwie z dnia 15 lipca 2011 r.

Sąd Okręgowy odnosząc się do sugestii pozwanych o braku zdolności prawnej powoda wskazał, że zgodnie z art. 33 k.c. osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną. W myśl art. 35 k.c. powstanie, ustrój i ustanie osób prawnych określają właściwe przepisy; w wypadkach i w zakresie w przepisach tych przewidzianych organizację i sposób działania osoby prawnej reguluje także jej statut.

Zgodnie z art. 64 § 1 k.p.c. każda osoba fizyczna i prawna ma zdolność występowania w procesie jako strona (jest to zdolność sądowa). Osobowość prawna Kościoła (...), w zakresie w jakim wchodzi w stosunki prawne podlegające prawu Rzeczypospolitej Polskiej, podlega takim samym regułom. Zasadnicze różnice w stosunku do większości pozostałych osób prawnych polegają na tym, że powstanie oraz istnienie a także struktura wewnętrzna Kościoła są niezależne od woli prawodawcy państwowego (tak m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00 LEX nr 52448).

Zgodnie z treścią art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...), osobami prawnymi są terytorialne jednostki organizacyjne Kościoła, w tym m.in. parafie. Postanowienie art. 7 ust. 1 pkt 5 tej ustawy uzupełnia art. 13 ustawy; zgodnie z art. 13 ust. 1 ww. ustawy, kościelne jednostki organizacyjne, w tym parafie, nabywają osobowość prawną z chwilą powiadomienia właściwego organu administracji państwowej o ich utworzeniu przez władzę kościelną, jeżeli ratyfikowane umowy nie stanowią inaczej. Zgodnie z art. 13 ust. 2 i ust. 3, jeżeli przepis prawa lub ratyfikowane umowy nie stanowią inaczej, właściwym organem administracji państwowej odnośnie do parafii jest wojewoda. Powiadomienie powinno zawierać: nazwę kościelnej osoby prawnej, jej siedzibę, określenie granic terenu jej działania - w odniesieniu do osób o zasięgu terytorialnym. Zgodnie z art. 13 ust. 5 komentowanej ustawy, odpis ww. powiadomienia z umieszczonym na nim potwierdzeniem odbioru, jest dowodem uzyskania osobowości prawnej. W aktach sprawy znajduje się zaświadczenie Wojewody (...) z dnia 30 maja 2012 r., że powodowa parafia posiada osobowość prawną w myśl art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej. Do pozwu powód przedłożył zaświadczenie K. Diecezjalnej w K. z dnia 22 czerwca 2011 r. o posiadaniu osobowości prawnej stosownie do art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. W związku z powyższym, że powodowa parafia posiada osobowość prawną, ma zdolność do występowania w niniejszym procesie zgodnie z art. 64 § 1 k.p.c. jako strona (zdolność sądowa).

Pozwani podnieśli zarzuty kwestionujące prawidłowość reprezentacji powoda i skuteczność wytoczenia przez niego niniejszego powództwa. Zgodnie z treścią art. 35 k.c. powstanie, ustrój i ustanie osób prawnych określają właściwe przepisy; w wypadkach i w zakresie w przepisach tych przewidzianych organizację i sposób działania osoby prawnej reguluje także jej statut. Zgodnie z art. 38 k.c. osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie. Zgodnie z art. 63 § 1 k.c. jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty. Zgodnie z art. 63 § 2 k.c., jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie.

Art. 7 ust. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła(...) wskazuje, że organami osoby prawnej jaką jest parafia są proboszcz lub administrator parafii. Przepisy te nie określają jednak zakresu kompetencji proboszczów. W wyroku z dnia 24 marca 2004 r., IV CK 108/03 (OSNC 2005/4/65) Sąd Najwyższy potwierdził, że ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej uznała kompetencję proboszczów do reprezentowania parafii w stosunkach majątkowych z osobami trzecimi w sposób i na zasadach określonych w kodeksie prawa kanonicznego.

Statutem w rozumieniu przywołanego wyżej art. 38 k.c., dla kościelnej osoby prawnej jest wewnętrzne prawo tego kościoła (tak m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2012 r. I CSK 451/11, Legalis). Prawem wewnętrznym Kościoła (...) jest Kodeks prawa kanonicznego ogłoszony w dniu 25 stycznia 1983 r. dekretem S. disciplinae leges, promulgowany w A. A. Sedes (vol. LXXV, Pars II), wyd. Pallotinum 1984 r. Zgodnie z kan. 638 § 1 własne prawo w ramach prawa powszechnego winno określić akty, które przekraczają cel i sposób zwyczajnego zarządzania, a według § 3 do ważności alienacji i jakiegokolwiek działania, przez które stan majątkowy osoby prawnej może doznać uszczerbku, potrzebne jest pisemne zezwolenie kompetentnego przełożonego, wydane za zgodą jego rady. Zgodnie z kan. 1279 § 1, zarząd dóbr kościelnych należy do tego, kto bezpośrednio kieruje osobą, do której dobra należą, chyba że co innego postanawiają prawo partykularne, statuty lub prawny zwyczaj, przy zachowaniu prawa ordynariusza do interweniowania w wypadku zaniedbań zarządcy. W myśl kan. 1281 § 1, przy zachowaniu przepisów statutów, zarządcy nieważnie wykonują czynności, które przekraczają granice i sposób zwyczajnego zarządzania, jeśli

nie uzyskali wcześniej pisemnego upoważnienia od ordynariusza. Zgodnie z § 2 kan. 1281, w statutach winny być określone czynności przekraczające granice i sposób zwyczajnego zarządzania. Jeśli zaś statuty milczą w tej sprawie, biskup diecezjalny, wysłuchawszy zdania Rady do spraw ekonomicznych, powinien określić tego rodzaju czynności w odniesieniu do podległych mu osób. Zgodnie z § 3 kan. 1281 osoba prawna nie jest zobowiązana odpowiadać za czynności nieważnie podjęte przez zarządców, chyba tylko wtedy i o tyle, o ile odniosła z nich korzyść. Będzie zaś odpowiadała osoba prawna za czynności, niezgodnie z prawem, ale ważne przez administratorów podjęte, z zachowaniem prawa do skargi lub rekursu przeciw zarządcom, którzy wyrządzili jej szkody. Zgodnie z przywołanym przez pozwanych kan. (...), zarządcy nie powinni w imieniu publicznej osoby prawnej ani wszczynać sprawy, ani zawiązywać sporu w sądzie państwowym, dopóki nie uzyskają pisemnego zezwolenia własnego ordynariusza.

W niniejszej sprawie powód przedłożył dekret z dnia 23 sierpnia 1990 r., którym Arcybiskup (...) (...) J. S. oddał księdzu S. K. z dniem 31 sierpnia 1990 r. zarząd K. Parafialnym p.w. (...) M. W. oraz beneficjum w M. w dekanacie K.. Wynika z niego, że ks. kanonik S. K. jest obecnie proboszczem powodowej parafii. Z niniejszym pozwem w imieniu powoda wystąpił pełnomocnik posiadający pełnomocnictwo udzielone przez księdza kanonika S. K. – proboszcza powodowej parafii. W związku z powyższym powód w niniejszym postępowaniu jest prawidłowo reprezentowany.

Jak ustalono to wyżej, B. K. S. N. polecił proboszczowi powodowej Parafii na podstawie kan. (...) podjęcie „wszelkich działań koniecznych dla zabezpieczenia praw parafii dochodzących roszczeń związanych z upaństwowieniem własności parafialnej przez władze w latach 1944-1989”. Mając powyższe ustalenia w tym względzie na uwadze, w ocenie Sądu nie sposób uznać, że proboszcz powodowej Parafii nie był uprawniony do wytoczenia niniejszego powództwa.

W wyroku z dnia 24 marca 2004 r., IV CK 108/03 (OSNC 2005/4/65) Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że z kanonów (...) (...), (...) i (...) wynika wniosek, że kompetencja proboszcza, obejmująca co do zasady umocowanie do dokonywania wszystkich czynności prawnych, jest ograniczona przez niektóre kanony o tyle, o ile uzależniają one ważność dokonywanych w imieniu parafii czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania od uprzedniego pisemnego upoważnienia biskupa diecezjalnego, a czynności o charakterze alienacji - od zezwolenia władz określonych w sposób przewidziany w kan. (...). Sąd Najwyższy podkreślił, że kompetencji proboszcza nie ograniczają normy stawiające proboszczowi określone wymagania co do wykonywania zarządu bez zastrzeżenia nieważności czynności dokonanej z naruszeniem tych wymagań; w takim wypadku aktualne mogą być jedynie sankcje wobec proboszcza (kan. 1281 § 3 zdanie drugie). Konkludując, Sąd Najwyższy stwierdził, że ważność dokonanych przez proboszcza czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania, określonych w statucie lub stosownym akcie biskupa diecezjalnego, zależy od uprzedniego pisemnego upoważnienia ordynariusza, a czynności o charakterze alienacji dóbr - od zezwolenia władzy określonej w kan. (...).

Zarzuty pozwanych co do braku zgody właściwego ordynariusza dla proboszcza powodowej Parafii na zawiązanie niniejszego sporu nie zasługiwały zatem na akceptację. Wskazać należy ponadto na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08 (OSNC 2009/7-8/115), który rozpoznawał zagadnienie prawne w kwestii, czy i ewentualnie w jakim zakresie normy wewnętrzne obowiązujące w strukturze organizacyjnej Kościoła (...) mogą wpływać na ważność czynności prawnych związanych z zarządzaniem mieniem kościelnym. W sprawie, w której wyłoniło się przedstawione zagadnienie, chodziło o ocenę skuteczności czynności prawnej dokonanej przez kościelną osobę prawną bez zgody właściwej władzy kościelnej, wymaganej w przepisach kodeksu prawa kanonicznego (ogłoszonego dnia 25 stycznia 1983 r. dekretem S. disciplinae leges, promulgowanego w A. S., vol. (...) 1984). W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wskazał, że nie ulega wątpliwości, że normy prawa kanonicznego dotyczące alienacji dóbr kościelnych mają moc obowiązującą jedynie w porządku kościelnym, ich bowiem skuteczność w państwowym porządku prawnym jest uzależniona od uznania przez państwo. Wynika to z art. 25 ust. 3 Konstytucji, zgodnie z którym stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie. O tym, czy i ewentualnie w jakim zakresie nieważność kanoniczna lub jej przyczyny mogą wpływać na cywilnoprawną skuteczność czynności prawnej, przesądza ostatecznie prawo państwowe, w prawie polskim nie ma jednak normy, która bezpośrednio regulowałaby tę kwestię. W art. 19 konkordatu Rzeczpospolita Polska uznała prawo wiernych

do zrzeszania się zgodnie z prawem kanonicznym i w celach określonych w tym prawie, jeżeli jednak zrzeszenia te przez swą działalność wkraczają w sferę uregulowaną w prawie polskim, podlegają także temu prawu. Wniosek taki wypływa też z art. 23 konkordatu, według którego kościelne osoby prawne mogą zgodnie z przepisami polskiego prawa nabywać, posiadać, użytkować i zbywać mienie nieruchomości i ruchome oraz nabywać i zbywać prawa majątkowe. Nie ma zatem zdaniem Sądu Najwyższego w prawie polskim ogólnej podstawy do przyjęcia, że cywilnoprawna skuteczność czynności prawnych dokonywanych przez kościelne osoby prawne zależy od ich skuteczności kanonicznoprawnej. Powszechnie obowiązujące przepisy prawa polskiego nie przewidują bowiem wymagania, zgodnie z którym sprzedaż nieruchomości przez kościelną osobę prawną wymaga zezwolenia właściwej władzy kościelnej, przepisy prawa kanonicznego nie są natomiast przepisami powszechnie obowiązującymi (art. 87 Konstytucji). Poza tym, zgodnie z art. 23 konkordatu, kwestia warunków ważności umowy zbycia nie przynależy do prawa kanonicznego. Wszystko to sprawia, że umowy sprzedaży zawartej przez kościelną osobę prawną bez wymaganego w prawie kanonicznym zezwolenia właściwej władzy kościelnej nie można uznać za sprzeczną z ustawą i z tej przyczyny nieważną na mocy art. 58 § 1 k.c. Sąd Najwyższy podkreślił także, że konieczność uzyskania zgody właściwej władzy kościelnej nie może być jednak kwalifikowana jako konieczność uzyskania zgody innego organu stowarzyszenia publicznego. Z przepisów prawa kanonicznego wynika, że do ordynariusza należy pilnie nadzorować zarząd wszystkich dóbr, należących do podległych mu publicznych osób prawnych, z zachowaniem prawnych tytułów przyznających mu większe uprawnienia (kan. (...) § 1). Ordynariusz ma też prawo do interweniowania w razie zaniedbań zarządcy oraz do wyznaczania zarządców dóbr publicznych osoby prawnej, która z prawa, przepisów fundacyjnych lub własnych statutów, nie ma własnych zarządców (kan. 1279 § 1 i 2). Ordynariuszami są osoby wskazane w kan. 134 § 1, w tym - oprócz Biskupa (...) biskupi diecezjalni. Zważywszy pozycję ordynariusza, nie można przyjmować, że jest on organem kościelnej osoby prawnej, zachodzą natomiast podstawy, by uznać go za organ nadrzędny osoby prawnej, usytuowany poza jej strukturą organizacyjną i realizujący funkcje nadzorcze. Innymi słowy, ordynariusz działa w roli podmiotu zewnętrznego, który wykonuje swe uprawnienia nadzorcze względem kościelnych osób prawnych. Status ordynariusza przemawia zatem na rzecz tezy, że konieczność uzyskania zezwolenia takiego organu powinna być postrzegana jako obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej, występuje tu bowiem sytuacja zbliżona do sytuacji uregulowanej w art. 63 k.c. W ocenie Sądu Najwyższego w rozpoznawanej sprawie zachodziły podstawy, by przyjąć, że zamieszczone w przepisach ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) oraz w postanowieniach konkordatu odesłanie do prawa kanonicznego stanowi wystarczające upoważnienie ustawowe do uzależnienia skuteczności alienacji dóbr kościelnych, będących własnością kościelnej osoby prawnej, od zezwolenia właściwej władzy kościelnej. Ponieważ w powszechnie obowiązujących przepisach nie uregulowano organizacji ani sposobu działania kościelnych osób prawnych, brak przepisów ustawowych, w zaufaniu do których mógłby działać kontrahent takich osób. Musi on więc liczyć się z tym, że działanie kościelnej osoby prawnej może być w różny sposób uregulowane w jej statucie. Przyjęcie, że wynikający z prawa kanonicznego obowiązek uzyskania zezwolenia właściwej władzy kościelnej na alienację stanowi skuteczne w świetle prawa cywilnego ograniczenie zakresu umocowania organu kościelnej osoby prawnej, nakazywałoby zdaniem Sądu Najwyższego dopuszczenie zastosowania w drodze analogii art. 103 § 1 i 2 k.c. Przytoczone rozważania zezwalają na postawienie tezy, że sprzedaż nieruchomości przez kościelną osobę prawną osobie świeckiej, bez wymaganego w prawie kanonicznym zezwolenia właściwej władzy kościelnej, stanowi czynność prawną niepełną (negotium claudicans), która w razie potwierdzenia staje się niewadliwą i w pełni skuteczną, a w razie odmowy potwierdzenia - bezwzględnie nieważną.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 26 maja 2011 r., I ACa 356/11 (LEX nr 898644) podniósł, że w przypadkach, w których wymóg zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej nie wynika bezpośrednio z ustawy, ale ustawa upoważnia strony do wprowadzenia takiego wymogu, również mamy do czynienia z czynnością prawną, do której dokonania jest wymagana zgoda osoby trzeciej „na podstawie przepisu prawnego”, albowiem upoważnienie ustawodawcy zawarte w przepisach szczególnych uzasadnia pogląd, że dochodzi tu do samoograniczenia autonomii prywatnej podmiotu i to ze skutkami wobec osób, które z tym podmiotem dokonują czynności prawnej. Skoro zatem odpowiednie przepisy włączają prawo wewnętrzne Kościoła (...) i nakazują poszanowanie sposobu ich działania wymóg uzyskania zgody właściwej władzy kościelnej należy traktować tak, jakby wynikał wprost z ustawy. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, przyjąć należy, że ugoda zawarta bez uzyskania zgody właściwej władzy kościelnej, w świetle prawa cywilnego stanowiła czynność prawną niepełną

(negotium claudicans) i skoro nie została potwierdzona była bezwzględnie nieważna (art. 63 k.c.). Ordynariusz, czy S. Apostolska to bez wątpienia osoba trzecia w rozumieniu art. 63 k.c., nie są to bowiem organy Parafii. Treść art. 63 k.c. nie wskazuje wprawdzie wyraźnie, że ma on być stosowany tylko do przypadków, w których potrzeba zgody osoby trzeciej ma swe źródło w ustawie, ale taka jego wykładnia jest powszechnie przyjmowana z uwagi na cel tego uregulowania oraz jego usytuowanie w kodeksie cywilnym. Rozbieżność poglądów wywołuje kwestia, czy art. 63 k.c. ma zastosowanie także do przypadków, w których wymóg zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej nie wynika bezpośrednio z ustawy, ale ustawa upoważnia stronę do wprowadzenia takiego wymogu. W tej kwestii Sąd Apelacyjny opowiedział się za poglądem Z. R., że w tego rodzaju przypadkach również mamy do czynienia z czynnością prawną, do której dokonania jest wymagana zgoda osoby trzeciej „na podstawie przepisu prawnego”, albowiem upoważnienie ustawodawcy zawarte w przepisach szczególnych uzasadnia pogląd, że dochodzi tu do samoograniczenia autonomii prywatnej podmiotu i to ze skutkami wobec osób, które z tym podmiotem dokonują czynności prawnej (zob. Z. Radwański (w:) System Prawa Prywatnego, t. 2, s. 307).

Mając na uwadze powyższe wywody Sądu Apelacyjnego w Poznaniu przywołać należy, że zgodnie z art. 63 § 1 k.c. jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty. Zgodnie z art. 103 § 1 k.c. jeżeli zawierający umowę jako pełnomocnik nie ma umocowania albo przekroczy jego zakres, ważność umowy zależy od jej potwierdzenia przez osobę, w której imieniu umowa została zawarta. Zgodnie z art. 103 § 2 k.c., druga strona może wyznaczyć osobie, w której imieniu umowa została zawarta, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu.

W związku z powyższym oświadczenie Biskupa K. z dnia 30 czerwca 2011 r. polecające m.in. proboszczowi powodowej parafii na podstawie kan. (...) podjęcie „wszelkich działań koniecznych dla zabezpieczenia praw parafii dochodzących roszczeń związanych z upaństwowieniem własności parafialnej przez władze w latach 1944-1989”, należy traktować jako potwierdzenie czynności niezupełnej. Ponad wszelką wątpliwość należy zatem postawić tezę, że powództwo w niniejszej sprawie zostało skutecznie wniesione z zachowaniem wskazanego wyżej terminu zawitego.

W odpowiedziach na pozew pozwani podnosili brak po swojej stronie legitymacji biernej, a ponadto wadliwe określenie przez powodową parafię *stationes fisci* pozwanego Skarbu Państwa.

Odnosząc się do zarzutu braku biernej legitymacji procesowej pozwanego ad. 1 Agencji (...) w P., gdyż tak oznaczył powód pozwanego ad. 1, oraz właściwej reprezentacji Skarbu Państwa podnieść należy, że zgodnie z art. 24 ust. 1a ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (t.jedn. Dz.U. 2007 r., Nr 231, poz. 1700 ze zm.), Agencja (...) reprezentuje Skarb Państwa w sprawach wynikających z postępowania regulacyjnego określonego w ustawach o stosunku Państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej. Zatem w postępowaniu regulacyjnym Agencja (...) reprezentuje Skarb Państwa, a nie występuje we własnym imieniu. Jest to szczególna postać reprezentacji Skarbu Państwa przez Agencję (...) co uzasadnione jest tym, że instytucja ta na zasadzie powiernictwa wykonuje prawo własności na rzecz Skarbu Państwa (art. 5 ust. 1 ww. ustawy z dnia 19 października 1991 r.). W związku z tym prawidłowe oznaczenie strony pozwanej winno brzmieć: Skarb Państwa reprezentowany przez Agencję (...)w P.. Wskazać jednak należy jednocześnie, że z uwagi na art. 222 § 1 k.c. i zakres roszczeń objętych z mocy prawa przedmiotem regulacji, tj. roszczenia o wydanie nieruchomości, stroną legitymowaną biernie niewątpliwie jest aktualny posiadacz przedmiotowej nieruchomości. Z uwagi na możliwe żądanie wydania nieruchomości zamiennych będących w zasobach Agencji (...) (pkt 1 i 2 pozwu) stroną legitymowaną biernie może być także Agencja (...)w P. jako odrębny od Skarbu Państwa podmiot prawa.

Sąd nie jest władny oznaczyć Skarbu Państwa jako strony pozwanej wówczas, gdy żądanie oparte zostało na twierdzeniu, że jednostka wskazana jako strona pozwana jest odrębnym podmiotem od Skarbu Państwa (tak m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2008 r., II CSK 10/08, Legalis). Jeżeli jednak pozew został skierowany przeciwko jednostce organizacyjnej bez oznaczenia, że jest to *statio fisci*, a następnie w toku postępowania dochodzi do takiego oznaczenia, to należy uznać, że nie doszło do zmiany w zakresie reprezentacji, o ile organ pozwanej jednostki

organizacyjnej z mocy art. 67 § 2 k.p.c. był uprawniony do reprezentowania Skarbu Państwa (tak np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2010 r., II CSK 393/09, niepubl.).

Zgodnie z treścią art. 34 pkt 8 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. 2011 r., Nr 12, poz. 59) Dyrektor (...) Państwowych w P. reprezentuje Skarb Państwa w sprawach wynikających z postępowania regulacyjnego określonego w ustawach o stosunku Państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie natomiast z brzmieniem art. 132 ust. 5 w zw. z art. 11 ust. 1 i w zw. z art. 11a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2010 r., Nr 102, poz. 651 ze zm.), do zapłaty odszkodowania za wyłączone nieruchomości (...), a także do zapewnienia nieruchomości zamiennej jest zobowiązany, (...) starosta, wykonujący zadanie z zakresu administracji rządowej, jeżeli wyłączenie następuje na rzecz Skarbu Państwa, albo organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego, jeżeli wyłączenie następuje na rzecz tej jednostki. Powyższe oznacza, że Skarb Państwa winien być także reprezentowany przez właściwego starostę, tj. w niniejszej sprawie przez Starostę (...).

Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o województwie i administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2009 r. Nr 31 poz.206) wojewoda jest reprezentantem Skarbu Państwa w zakresie i na zasadach określonych w odrębnych ustawach. Zgodnie z art. 7b ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (Dz.U. 1996 r., Nr 106, poz. 493 ze zm.), wojewoda wykonuje zadania w zakresie gospodarowania mieniem pozostałym po zlikwidowanych państwowych jednostkach organizacyjnych lub spółkach z udziałem Skarbu Państwa (a), pozostałym po rozwiązanych bądź wygasłych umowach o oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania (b), przejętym przez Skarb Państwa z innych tytułów (c). Powyższa okoliczność zdeterminowała uwzględnienie wniosku powoda i wezwanie postanowieniem z dnia 1 października 2013 r. do udziału w niniejszej sprawie w charakterze pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Wojewodę (...).

Z powyższych przepisów oraz faktu, że przejście nastąpiło na rzecz Skarbu Państwa jednoznacznie wynika bierna legitymacja procesowa Skarbu Państwa w sprawach dotyczących postępowania regulacyjnego uregulowanego w Dziale IV Rozdziale I ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej, który zgodnie z art. 67 § 2 k.p.c. działa w niniejszym postępowaniu przez odpowiednie *stationes fisci*. Kryterium wyboru reprezentanta ma charakter materialnoprawny wyrażający się w sformułowaniu o działalności państwowej jednostki organizacyjnej, z którą wiąże się dochodzone roszczenie. Przytoczona formuła okazuje się zbyt wąska ze względu na zróżnicowanie państwowych jednostek organizacyjnych oraz obszarów ich aktywności. W rzeczywistości Skarb Państwa występuje w postępowaniach przed sądem jako czynna lub bierna strona procesu, jak również jako uczestnik postępowania nieprocesowego. Związek między roszczeniem, a wskazanym *statio fisci* może wynikać nie tylko z jego działania obejmującego również zaniechanie, ale i z samej kompetencji. Dotyczy to zwłaszcza odpowiedzialności za zdarzenia z przeszłości. Na ustalenie właściwego *statio fisci* wpływają także okoliczności związane ze skutecznością, czyli wykonaniem wyroku, skoro środki, którymi musi dysponować Skarb Państwa - dłużnik, są przywiązane do jednostek organizacyjnych zgodnie z klasyfikacją budżetową, a nie stanowią ich własności w znaczeniu cywilnoprawnym (m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2006 r., III CSK 59/06, niepubl.). Jeżeli dochodzone roszczenie wiąże się z działalnością dwóch lub więcej jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa, wszystkie te jednostki są powołane do reprezentowania Skarbu Państwa i powinny brać udział w postępowaniu, którego przedmiotem jest dochodzone roszczenie. Jeżeli w postępowaniu przed sądem I instancji Skarb Państwa reprezentowany był tylko przez część jednostek organizacyjnych, z których działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, to pominięcie pozostałych jednostek jest uchybieniem procesowym, nie może być jednak podstawą do uznania nieważności postępowania z przyczyn określonych w art. 379 pkt 2 i 5 k.p.c. (wyrok Sądu Apelacyjnego z P. z dnia 9 lipca 2008 r., I ACa 62/08, LEX nr 499199).

Z uwagi na postanowienia ustawy o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa uznać trzeba, że pozwany Skarb Państwa był prawidłowo zastępowany w niniejszej sprawie przez Prokuratorię Generalną.

Odnosząc się do zarzutu braku tożsamości roszczenia będącego przedmiotem badania Komisji(...)w W. i roszczenia objętego przedmiotowym pozwem Sąd Okręgowy wskazał, że przewidziane w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła(...)w Rzeczypospolitej Polskiej w Dziale IV Rozdziale I pt. „Regulacja spraw majątkowych Kościoła” postępowanie w przedmiocie przywrócenia kościelnym osobom prawnym własności upaństwowionych nieruchomości lub ich części jest dwuetapowe, w którym pierwszy obligatoryjny etap to postępowanie regulacyjne przed Komisją(...) zaś drugi etap, możliwy jedynie w przypadku nieuzgodnienia orzeczenia przez Komisję, stanowi postępowanie sądowe. Nie powinno budzić wątpliwości, że przedmiot żądania zgłoszonego w postępowaniu sądowym musi być tożsamy z żądaniem zgłoszonym Komisji(...) w zakresie, w jakim ta nie uzgodniła orzeczenia. Skoro roszczenie to poddane jest pod kognicję sądu powszechnego to podlega ocenie przy uwzględnieniu wszystkich przepisów prawa materialnego określających jego przesłanki. Jak wskazano powyżej, zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. w przypadku nierozpatrzenia wniosków o wszczęcie postępowania regulacyjnego, złożonych na podstawie art. 62 ust. 3 zdanie pierwsze ustawy, o której mowa w art. 1, oraz art. 2 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej, do uczestników postępowań regulacyjnych stosuje się odpowiednio przepis ust. 1, z tym że termin w nim wskazany liczy się od dnia wejścia w życie ustawy. Zgodnie art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r., uczestnicy postępowań regulacyjnych, w których zespół orzekający lub Komisja (...) w jej pełnym składzie nie uzgodniły orzeczenia przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, mogą, w terminie 6 miesięcy od dnia otrzymania o tym pisemnego zawiadomienia, o którym mowa w art. 64 ust. 1 ustawy, o której mowa w art. 1, wystąpić o podjęcie zawieszzonego postępowania sądowego lub administracyjnego, a jeżeli nie było ono wszczęte - wystąpić do sądu o zasądzenie roszczenia. Przy rozpoznawaniu sprawy sąd stosuje przepisy art. 63 ust. 1-3 ustawy, o której mowa w art. 1. W przypadku braku wystąpienia do sądu w tym okresie, roszczenie wygasa.

Z ustaleń poczynionych w sprawie wynika, że wnioskiem z dnia 16 maja 1990 r. powód wystąpił do Komisji (...)w W. o wszczęcie postępowania regulacyjnego dotyczącego opisanych wyżej nieruchomości i wniósł o przyznanie nieruchomości zamiennej. W następstwie tego wniosku Komisja (...)prowadziła postępowanie regulacyjne, w jego toku w dniu 29 grudnia 1997 r. podpisana została przez strony wstępna ugoda częściowo zaspokajająca roszczenia powoda z tytułu upaństwowienia jej gruntów beneficjalnych. W dniu 25 sierpnia 1998 r. wydane zostało orzeczenie częściowe. W określonym ustawą terminie (liczonym od dnia 1 lutego 2011 r.) powodowa Parafia skierowała powództwo do Sądu.

Granice pozwu wyznacza ustawa z dnia 17 maja 1989 r., która wskazuje trzy sposoby regulacji, których zasadność po kolei, tj. w kolejności określonej przez ustawodawcę musi zbadać sąd, niezależnie od sposobu sformułowania żądania pozwu. Niniejsze postępowanie jest swoistym rodzajem powództwa o ukształtowanie prawa tj. o restytucję mienia, a nie o świadczenie. Jak wskazano wyżej, roszczenie powoda to szczególnego rodzaju roszczenie reprivatyzacyjne, które ma chronić interes kościelnej osoby prawnej (a taką jest powodowa Parafia) polegający na wyrównaniu jej uszczerbku majątkowego, wyrządzonego działaniami organów państwa, chociażby były one zgodne z prawem obowiązującym w dacie przejęcia własności. Przedmiotem roszczenia jest regulacja, przez co należy rozumieć zaspokojenie interesu majątkowego kościelnej osoby prawnej pozbawionej własności bez odszkodowania. Ustawodawca w art. 63 ust. 1 pkt 1-3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. określił jedynie sposoby dokonania regulacji, Sąd zaś ma obowiązek rozważyć możliwość dokonania regulacji wg kolejności wymienionej w tym przepisie. Powód jest z kolei uprawniony do zgłaszania najbardziej trafnego sposobu zaspokojenia roszczeń regulacyjnych. Ustalenie właściwego w konkretnej sprawie rozwiązania jest możliwe dopiero po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, a w przypadku gdy przywrócenie własności nie jest możliwe, po ustaleniu katalogu proponowanych nieruchomości zamiennych. Pozwani w toku postępowania konsekwentnie podnosili, że nie jest możliwe przywrócenie własności nieruchomości objętych pozwem (są w zdecydowanej większości własnością osób trzecich), ponadto pozwany ad. 1 oświadczył na piśmie, że nie proponuje powodowi nieruchomości zamiennych, gdyż wnosi o oddalenie powództwa. O ich wskazanie wystąpił w toku procesu do pozwanych sam powód. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. konstruuje roszczenie regulacyjne dla ochrony majątkowych interesów kościelnych osób prawnych naruszonych działaniami władz państwowych przed 1989 r., przy czym zaspokojenie roszczeń może nastąpić tylko w sposób wskazany kolejno w art. 63 ust. 1 pkt 1-3 ustawy. W ocenie Sądu, dla prawidłowego wystąpienia o zaspokojenie roszczenia regulacyjnego wystarczające jest

wskazanie, o jaką nieruchomość chodzi wraz ze wskazaniem, że sprawa ma charakter regulacyjny, tj. opiera się na postanowieniach ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Te przesłanki zostały spełnione zarówno we wniosku z dnia 16 maja 1990 r., jak również w pozwie z dnia 15 lipca 2011 r. Sposoby dokonania regulacji wskazane w powołanym wyżej przepisie nie mogą być uznane za samodzielne roszczenia, których wybór służy powodowi. Sposoby dokonania regulacji mogą się rzecz jasna uzupełniać, ale ma to znaczenie w sytuacji, gdy możliwe jest przywrócenie własności jedynie części upaństwowionych nieruchomości. Ocena, który sposób dokonania regulacji jest zasadny należy do Sądu orzekającego o roszczeniu regulacyjnym zgłoszonym przez kościelną osobę prawną. Rację ma powód, że przywrócenie własności nieruchomości stanowiących drogi lub obiekty użyteczności publicznej sprzeczne byłoby z celami regulacji. W przywołanym wyżej wyroku SA w Poznaniu z dnia 26 maja 2011 r., I ACa 356/11 Sąd ten zwrócił uwagę, że ustawa z dnia 17 maja 1989 r. wprowadziła trzy sposoby uregulowania spraw nieruchomości kościelnych osób prawnych przy czym nie są one równe w tym sensie, że regulacja wg kolejnego sposobu może nastąpić tylko w sytuacji, gdyby wcześniejszy był niemożliwy (...). Przy czym jeżeli chodzi o „przywrócenie kościelnym osobom prawnym własności” ustawodawca wykluczył ją, gdyby restytucja natrafiała „na trudne do przewyciężenia przeszkody”. Użyte określenie nie zostało zdefiniowane w ustawie, ale przyjęć należy, że chodzi tu o takie gospodarcze wykorzystanie nieruchomości, że restytucja wiązałaby się z koniecznością rozliczeń bądź rodziłaby spory z tym związane. Powód wykazał w myśl art. 6 k.c. załączonymi do pozwu dokumentami, że wniosek z dnia 16 maja 1990 r. dotyczył wszystkich nieruchomości, których został pozbawiony na skutek działań państwa, a różnicy pomiędzy tymi nieruchomościami, a nieruchomościami zamiennymi już mu przyznanymi dotyczy przedmiotowy pozew. Do wniosku załączono dokumenty geodezyjne (w aktach Komisji (...)), które precyzowały nieruchomości, względem których powodowa Parafia domagała się prowadzenia postępowania regulacyjnego. W tym aspekcie nie sposób przejść obojętnie nad specyfiką postępowania przed Komisją (...) odformalizowanym przebiegiem tego postępowania, wreszcie czasem, w którym wniosek ten był składany czy charakterem podmiotu domagającego się regulacji. W postępowaniu przez Komisją (...) nie obowiązywały przepisy k.p.c., pisma nie musiały zawierać szczególnej formy, a podmioty składające wnioski nie dysponowały fachową pomocą prawną, z reguły bowiem działały samodzielnie, nie przez fachowych pełnomocników. W dacie ich składania podmioty te nie mogły przewidywać, że za kilka lat Komisja (...) zostanie zlikwidowana, a właściwa stanie się droga sformalizowanego procesu sądowego. Załączenie zatem do wniosku dokumentacji geodezyjnej, w tym rejestru obecnych i dawnych dóbr kościelnych oznaczało dostateczne sprecyzowanie przedmiotu regulacji. Z opinii biegłego J. A. wynika ponadto, do jakich przekształceń i odłączeń tychże nieruchomości doszło, z czego ponadto wynikają różnice w powierzchniach działek, pierwotnie stanowiących własność powoda.

Odnosząc się do zarzutu braku czynnej legitymacji powoda w pierwszej kolejności wskazać należy, że zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Polskiej Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek kościelnych osób prawnych wszczyna się postępowanie, zwane dalej „postępowaniem regulacyjnym”, w przedmiocie przywrócenia im własności upaństwowionych nieruchomości lub ich części (...). Z powyższego wynika, że postępowanie regulacyjne wszczyna się na wniosek kościelnej osoby prawnej, co oznacza, że nie może ono być wszczęte z urzędu. Kościelna osoba prawna, składając wniosek, musi wykazać swoją legitymację czynną do złożenia wniosku, jego popierania, a następnie do nabycia prawa własności.

W niniejszej sprawie powód wykazał ww. dokumentami urzędowymi (zapisy w wymienionych wyżej księgach wieczystych), ale i dowodem z opinii biegłego z dziedziny teologii i historii, iż był właścicielem przejętych nieruchomości. Określenie (...) Gmina K. w M. figurujące w dawnych księgach wieczystych i Katolicki Kościół w M. w orzeczeniu z dnia 13 sierpnia 1958 r. oznacza powodową parafię. Treść wpisów prawa własności wynikała z obowiązującego w dacie ich dokonania prawa niemieckiego. Na podstawie ustawy z dnia 20 czerwca 1975 r. o zarządzenia majątku kościelnego (...) władze państwowe wprowadziły gminy kościelne jako podmioty majątku kościelnego. Wg prawa niemieckiego, zwrot „gmina kościelna” oznacza parafię jako terytorialną instytucję kościelną, które P. Ogólne Prawo Krajowe uznało za organizację posiadającą zdolność prawną i możliwość prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie zarządzania majątkiem kościelnym i objęło je obowiązkiem podatkowym. Po 1945 r. uznawano parafię jako kościelną osobę prawną, czego przykładem jest orzecznictwo Sądu Najwyższego (tak

m.in. postanowienia z dnia 18 kwietnia 1963 r., I CR 223/63; OSNC 1964/10/198 i z dnia 10 lipca 2009 r., II CSK 69/09; LEX nr 530698). Stanowisko to potwierdza opinia biegłego sądowego W. M..

Parafia jest podstawową jednostką terytorialną kościoła. Wg kan. 216 § 1 i § 3 Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r., obowiązującego w Kościele (...) do 1983 r., parafia jest to oddzielna część terytorium diecezji z własnym kościołem, własną ludnością i własnym kapłanem, który z urzędu swego sprawuje tamże duszpasterstwo. Wyrażenie „parafia” oznacza także: parafian, czyli ogół wiernych, nad którymi proboszcz wykonuje duszpasterstwo, kościół parafialny, beneficjum proboszczowskie i urząd proboszcza.

Nazwa (...)Gmina K. w M. oznacza zatem powodową Parafię uznawaną wg prawa niemieckiego pod ww. nazwą w dacie dokonywania wpisów w ww. księgach wieczystych.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego uznawano ponadto, że parafie są właścicielami majątku kościelnego, niezależnie od tego, jakemu celowi majątek ten służył wg prawa kanonicznego. W szczególności dał temu wyraz SN w postanowieniu z dnia 5 lutego 1966 r., II CR 47/66 (LEX nr 5936) wskazując, że podmiotem własności kościelnych nieruchomości ziemskich, które stosownie do art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. (...) nie podlegają przejęciu na własność Państwa, tj. beneficjów proboszczów, jest parafia, która odpowiada za długi z tytułu zaległych należności podatkowych obciążających beneficjum proboszcza danej parafii. Z kolei aktualnie obowiązująca ustawa z dnia 17 maja 1989 r. w sposób jednoznaczny określa rodzaje (nazwy) tzw. kościelnych osób prawnych. Dla uznania w niniejszej sprawie czynnej legitymacji procesowej po stronie powoda należy odnieść się do art. 72 ust. 1 tej ustawy, który stanowi podstawę do retroaktywnego uznania osobowości prawnej kościelnych osób prawnych, w tym powodowej Parafii. Zatem wyłącznie osoby prawne wymienione w art. 6-9 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. mogły istnieć przed dniem wejścia w życie w/w ustawy, a tym samym mogą być one uznawane za podmiot własności kościelnej przed dniem wejścia w życie tej ustawy, tj. 23 maja 1989 r. Ponadto wg art. 73 tej ustawy, zmiana nazwy grup osób prawnych lub poszczególnych osób wymienionych w art. 6-9, bez zmiany ich istoty, może być dokonana przepisami wewnątrzkościelnymi, bez konieczności zmiany ustawy.

Przedstawione przez powoda dowody w postaci roczników diecezjalnych potwierdzają ciągłość prawną (tożsamość, kontynuację) powodowej Parafii. Wynika z nich niezbicie, że powodowa parafia istniała w czasie dokonywania wpisów w przedmiotowych księgach wieczystych oraz w dacie przejęcia spornych nieruchomości przez Skarb Państwa. Była to ponadto jedyna parafia (...) w M.. Prezentowana przez pozwanych wykładnia cyt. wyżej przepisów, oderwana od historycznych uwarunkowań i treści wpisów w ww. księgach wieczystych, prowadziłaby z kolei do wniosku, że nie ma w istocie podmiotów, które byłyby uprawnione do wniesienia pozwów „regulacyjnych”. Poza tym pozwani nie zdołali wykazać zgodnie z art. 6 k.c., aby wyłączone nieruchomości należały do jakiegokolwiek innej osoby prawnej.

Zatem ww. odpisy ksiąg wieczystych oraz roczniki diecezjalne stanowią dowód, że parafia jako kościelna osoba prawna (z art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r.) uznawana wg prawa państwowego była podmiotem prawa własności spornych nieruchomości. Opinia biegłego sądowego W. M. stanowiąca cenne źródło wiedzy historycznej wzmocnia wyniki analizy wskazanych w pozwie ksiąg wieczystych oraz roczników diecezjalnych oraz wskazuje, że powodowa Parafia jest tym podmiotem, którego pozbawiono własności spornych nieruchomości, istnieje ponadto historyczna ciągłość między „gminą” a „parafią”.

Odnosząc się do podstaw prawnych żądania pozwu wskazać należy, że powodowa Parafia w pozwie jako podstawę roszczenia podała przepis art. 63 ust. 1 pkt 1-3 w zw. z art. 61 ust. 1 pkt 2, 6 oraz 7 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła(...) w Polskiej Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którym na wniosek kościelnych osób prawnych wszczyna się postępowanie, zwane dalej „postępowaniem regulacyjnym”, w przedmiocie przywrócenia im własności upaństwowionych nieruchomości lub ich części:

- przejętych w toku wykonywania ustawy o dobrach martwej ręki, jeżeli nie wydzielono z nich należnych w myśl tej ustawy gospodarstw rolnych proboszczów. Z gruntów tych mogą być również wydzielone gospodarstwa rolne do 50 ha dla poszczególnych diecezji, seminariów duchownych i domów zakonnych prowadzących działalność określoną w art. 20 i 39; dla pozostałych domów zakonnych mogą być wydzielone gospodarstwa rolne do 5 ha. W skład gospodarstw

rolnych mogą wchodzić także grunty leśne stanowiące część składową przejętych uprzednio nieruchomości ziemskich (pkt 2);

- wywłaszczonych, jeżeli odszkodowanie za wywłaszczoną nieruchomość nie zostało wypłacone lub nie zostało podjęte (pkt 6) i

- przejętych we władanie państwowych jednostek organizacyjnych bez tytułu prawnego, bez względu na późniejsze ustawodawstwo konwalidujące te przejęcia (pkt 7).

Z art. 61 ust. 1 pkt 2 wynika, że na wniosek kościelnych osób prawnych wszczyna się postępowanie w przedmiocie przywrócenia im własności upaństwowionych nieruchomości lub ich części przejętych w toku wykonywania ustawy o dobrach martwej ręki, jeżeli nie wydzielono z nich należnych w myśl tej ustawy gospodarstw rolnych proboszczów. Zgodnie z art. 61 ust. 4 ustawy z dnia 17 maja 1989 r., regulacja nie może naruszać przepisów ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej (Dz.U. Nr 3, poz. 17 z późn. zm.) (pkt 1), jak również praw nabytych przez niepaństwowe osoby trzecie, w szczególności przez inne kościoły i związki wyznaniowe oraz rolników indywidualnych (pkt 3).

Przedmiotem przywrócenia kościelnej osobie prawnej prawa własności mogą być nieruchomości, które zostały uprzednio upaństwowione i to tylko te nieruchomości, które są wymienione enumeratywnie w ust. 1. Przywrócenie prawa własności co do nieruchomości wymienionych w ust. 1 nie jest tożsame z nabyciem własności w trybie art. 60 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. W art. 60 ustawy prawodawca polski uregulował nabycie własności z mocy prawa. Do nabycia własności nie był potrzebny żaden akt administracyjny ani orzeczenie sądu. Jedynie organ administracji publicznej wydawał decyzję deklaratoryjną stwierdzającą nabycie z mocy prawa (tak: Bartosz Rakoczy, Komentarz do art. 61 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej, LEX).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu(...), przejęciu na własność Państwa podlegały wszystkie nieruchomości ziemskie związków wyznaniowych, za wyjątkiem nieruchomości ziemskich, stanowiących gospodarstwa rolne proboszczów, które Państwo poręczało pełniącym te funkcje duchownym, jako podstawę ich zaopatrzenia. Z kolei z definicji zawartej w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. wynika, że nieruchomościami ziemskimi związków wyznaniowych w rozumieniu ustawy są wszelkiego rodzaju nieruchomości ziemskie, należące do kościoła lub innego związku wyznaniowego albo do ich instytucji, zakładów, zakonów, zgromadzeń lub jakichkolwiek innych jednostek organizacyjnych i organów, bez względu na ich formę prawną oraz cele, na jakie dotychczas obracane były dochody z tych nieruchomości. Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy, gospodarstwami rolnymi proboszczów, które Państwo poręcza tym duchownym na podstawie art. 1 ust. 2, są nieruchomości ziemskie (ust. 1), znajdujące się w posiadaniu proboszczów (choćby były oddane w dzierżawę) w granicach do 50 ha, a na terenie województw (...), (...) i (...) - do 100 ha. Zgodnie z art. 4 ust. 4 ustawy, o tym, czy nieruchomość ziemska posiada charakter nieruchomości związku wyznaniowego w rozumieniu ust. 1, orzeka Minister Administracji Publicznej. Zgodnie z art. 4 ust. 5 ustawy, o tym, czy nieruchomość stanowi gospodarstwo rolne proboszcza (ust. 2), orzeka Minister Administracji Publicznej. O określeniu nadwyżki, podlegającej przejęciu (ust. 3), orzeka Minister Rolnictwa i Reform Rolnych w porozumieniu z Ministrem Administracji Publicznej.

Podstawą odjęcia powodowi własności ww. nieruchomości było orzeczenie Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w K. z dnia 13 sierpnia 1958 r., sankcjonujące przejęcie dokonane protokołami z dnia 26 października 1950 r. i z dnia 29 grudnia 1950 r. Zwrot „w toku wykonywania ustawy o dobrach martwej ręki” nie jest tożsamy ze stwierdzeniem, że nieruchomość została przejęta prawidłowo, zgodnie z przepisami tej ustawy. Winno być okolicznością niesporną na gruncie akt sprawy, że władze dokonały zaboru ww. nieruchomości kościelnych wykonując ustawę o dobrach martwej ręki, gdyż takie zapisy wynikają z protokołów z 1950 r.; orzeczenie z dnia 13 sierpnia 1958 r. do protokołów tych odwoływało się i stanowiło, że nieruchomości te pozostają już we władaniu Skarbu Państwa. Przejęcie nieruchomości w toku wykonywania tej ustawy jest niewątpliwie zgodne z przywołanym art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. przesłanką dokonania regulacji. Z orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika jednoznacznie, że rozpoznanie

zagadnienia, czy dana nieruchomości ma charakter nieruchomości ziemskiej w rozumieniu art. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. nie należy do sądów powszechnych (tak m.in. uchwała SN z dnia 20 stycznia 1961 r., III Co 36/60 (OSNC 1962/2/57). A contrario z art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. wynika, że postępowanie regulacyjne nie może być prowadzone w odniesieniu do upaństwowionych nieruchomości, z których wydzielono gospodarstwa rolne proboszczów należne w myśl ustawy z dnia 20 marca 1950 r. Jak wynika z przywołanych wyżej art. 1 ust. 2 w zw. z art. 4 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. nie podlegały przejściu gospodarstwa rolne proboszczów do obszaru 100 ha na terenie województw zachodnich, w tym (...). Art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. dotyczy zatem poręczenia gospodarstw rolnych proboszczów w rozumieniu art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. Interpretacja tych przepisów nakazuje uznać, że ograniczenie regulacji dotyczy wyłącznie przypadku, gdy spełniona została przesłanka określona w art. 4 ust. 3 tej ustawy, tj. przejściu podlegała tylko nadwyżka ponad 100 ha. W każdym innym natomiast przypadku regulacja nie doznaje ograniczeń. Brak jest podstaw prawnych do przyjęcia, że regulacji podlega jedynie obszar do 100 ha. Jak wynika z przywołanych wyżej przepisów o tym, że dana nieruchomości stanowi gospodarstwo rolne proboszcza orzeka zgodnie z art. 4 ust. 5 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. Minister Administracji Publicznej. Jednakże w odniesieniu do spornych nieruchomości, których dotyczy pozew, orzeczenia takiej treści nie wydano, a zatem przejęte nieruchomości w świetle prawa nie były gospodarstwem rolnym proboszcza. Bez znaczenia pozostaje tutaj funkcja, jaką nieruchomości te pełniły w myśl prawa kościelnego. Skoro zatem ustawa z dnia 17 maja 1989 r. przewiduje dokonanie regulacji w odniesieniu do wszystkich nieruchomości kościelnych przejętych w trybie wykonywania ustawy o dobrach martwej ręki, to chodzi o wszystkie masy majątkowe majątku kościelnego, w tym także gospodarstwa rolne proboszczów czyli tzw. beneficja, których także podmiotem własności był powód. Wobec braku ww. orzeczenia sporna nieruchomości nie była uznawana za gospodarstwo rolne proboszcza, a zatem nie mogło jej dotyczyć poręczenie, o którym ustawodawca mówi w art. 1 ust. 1 w zw. z art. 4 ust. 2 ustawy o dobrach martwej ręki.

Nie istnieje więc jakiegokolwiek ograniczenie dotyczące zakresu regulacji, bowiem art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. mówi o należnych w myśl tej ustawy gospodarstwach rolnych proboszczów, co dotyczy jedynie gospodarstw rolnych uznanych orzeczeniem Ministra Administracji Publicznej.

Przejęcie własności nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa jest niewątpliwie wywłaszczeniem, a jak wynika z materiału dowodowego znajdującego się w aktach sprawy powód nie otrzymał ani w 1950 r., ani w 1958 r. żadnego odszkodowania. Zaistniały zatem również przesłanki z art. 61 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 17 maja 1989 r.

Powód podnosił także, że przejęcie przedmiotowych nieruchomości nastąpiło bez tytułu prawnego, co zgodnie z art. 61 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. miało stanowić przesłankę regulacji. Wskazać jednak należy, że przedmiotowa nieruchomości została przejęta w trybie i w wykonaniu wskazanej wyżej ustawy o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, na podstawie protokołów z dnia 20 kwietnia 1950 r., zatem nie było to przejęcie bez tytułu prawnego. Orzeczenie z dnia 13 sierpnia 1958 r. ten stan rzeczy jedynie sankcjonowało. W związku z czym nie ma podstaw do stosowania art. 61 ust. 1 pkt 7 ustawy tym bardziej, iż Sąd ustalił spełnienie się przesłanek z art. 61 ust. 1 pkt 2 i pkt 6 cyt. ustawy z dnia 17 maja 1989 r.

Pozytywne ustalenie spełnienia się przesłanki z art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. otwierało drogę do rozważenia, który sposób regulacji ze wskazanych w art. 63 ust. 1 pkt 1 - 3 winien mieć zastosowanie w stanie faktycznym niniejszego postępowania.

Regulacja może polegać na: 1) przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości wymienionych w art. 61 ust. 1 i 2 lub ich części; 2) przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej, gdyby przywrócenie własności natrafiało na trudne do przezwyciężenia przeszkody; 3) przyznaniu odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości, w razie niemożności dokonania regulacji przewidzianych w pkt 1 i 2.

W niniejszej sprawie pozwani oświadczyli, że nie istnieje możliwość przeniesienia na powoda własności spornych nieruchomości, a wobec żądania oddalenia powództwa w całości pozwany ad. 1 odmówił zaproponowania powodowi nieruchomości zamiennych. Powód w toku procesu, kierując się wytycznymi orzecznictwa sądów apelacyjnych, zwrócił się do pozwanych o zaproponowanie nieruchomości zamiennych, jednak pozostało to bez odpowiedzi.

Przywołany wyżej przepis art. 131 ust. 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami stanowi, że warunkiem przyznania nieruchomości zamiennej jest zgoda właściciela wyłączonej nieruchomości. Załączony do pozwu wykaz zmian danych ewidencyjnych – zestawienia synchronizacyjne nr (...)daje podstawę do uznania, że przywrócenie własności spornych nieruchomości nie jest w przypadku większości parceli możliwe, bowiem pozostają one aktualnie własnością osób trzecich wymienionych w tych zestawieniach. Analiza tych dokumentów nakazuje Sądowi uznać, że przywrócenie własności tych nieruchomości kolidowałoby z przywołanym wyżej art. 61 ust. 4 pkt 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Stałoby w sprzeczności z zasadami racjonalnego gospodarowania przywrócenie powodowi własności nieruchomości objętych prawami osób trzecich, stanowiących drogi czy inne obiekty użyteczności publicznej. Także zwracanie własności niewielkich działek powstałych po podziałach geodezyjnych nie czyniłoby zadość zamierzeniu ustawodawcy co do celów postępowania regulacyjnego, na które obszernie powoływał się powód w swoich pismach procesowych. Powyższe wskazuje na zaistnienie trudnych do przezwyciężenia przeszkód w rozumieniu art. 63 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. i ustalenie, że zwrot w naturze nieruchomości nie jest aktualnie możliwy. W przywołanym już wyżej wyroku z dnia 26 maja 2011 r., I ACa 356/11 SA w P. zwrócił uwagę, że na wniosek powoda Sąd winien zobowiązać pozwanych do przedstawienia listy nieruchomości i z tego wykazu przy aktywnym uczestnictwie powoda oraz pozwanych dokonać oceny, które z nich spełniają kryteria zamiennych. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. nie definiuje pojęcia „nieruchomości zamiennej”. Z uwagi na odwołanie się ustawodawcy w art. 63 ust. 1 pkt 3 przy ustaleniu odszkodowania do przepisów o wyłączeniu nieruchomości pod kątem jej przydatności jako zamiennej należy szukać, jak się wydaje, w przepisach ustawy o gospodarce nieruchomościami. Jak jednak wskazano wyżej, art. 131 ust. 1 ustawy wskazuje, że warunkiem przyznania nieruchomości zamiennej jest zgoda właściciela wyłączonej nieruchomości. Odmowa wskazania katalogu takich nieruchomości przez pozwanego ad. 1 nakazywała uznać, że również ten sposób regulacji odpada, a zatem jedynym możliwym jej sposobem jest świadczenie pieniężne.

Powyższe zezwalało na przyznanie powodowi odszkodowania ustalonego według przepisów o wyłączeniu nieruchomości. Odszkodowanie to zostało przez biegłego sądowego J. A. ustalone na kwotę 697.000 zł bez uwzględnienia nakładów poczynionych na te nieruchomości.

Mając powyższe okoliczności na uwadze Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Wojewodę (...) na rzecz powoda kwotę 697.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 15 lipca 2011 r. do dnia zapłaty, a w stosunku do pozostałych pozwanych powództwo oddalił. Oddalenie powództwa w stosunku do pozostałych pozwanych wynikało z tego, że wyłącznie od tego pozwanego powód domagał się zapłaty, nie wchodziły ponadto w grę pierwsze dwa sposoby regulacji, do których zobowiązany mógłby zostać pozwany ad. 1 oraz pozwany ad. 2 zastępowany przez Dyrektora (...)w P. i Starostę (...).

O odsetkach ustawowych od ww. kwoty orzeczono w oparciu o treść art. 481 § 1 k.c., jako o odsetkach za opóźnienie.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. wobec pozwanego Skarbu Państwa.

Apelację od wyroku złożył pozwany Skarb Państwa zaskarżając go w części tj. co do pkt 1 i 4 zarzucając rozstrzygnięciu naruszenie następujących przepisów:

- art. 233 § 1 w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na zaniechaniu dokonania wszechstronnej oceny dowodów z dokumentów przez pominięcie istotnej treści dokumentów tj. odpisu księgi wieczystej M. nr(...) odpisu księgi wieczystej M. tom (...) orzeczenia z dnia 13 sierpnia 1958 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej Wydziału (...) i (...) w K., wykazu zmian gruntowych, protokołu w sprawie przejęcia na rzecz Państwa nieruchomości ziemskiej w M. z dnia 26 października 1950 r., protokołu v w sprawie przejęcia na rzecz Państwa nieruchomości ziemskiej w M. z dnia 29 grudnia 1950 r., wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego z dnia 16 maja 1990 r., dekretu nominacyjnego proboszcza z dnia 23 sierpnia 1990 r., roczników diecezjalnych z lat 1938-2002, wniosku o założenie księgi wieczystej z dnia 16 lipca 1906 r., co skutkowało wadliwym ustaleniem, że powodowa Parafia była właścicielem spornych nieruchomości w dacie ich przejęcia przez Skarb Państwa w sytuacji, gdy z treści ww. dokumentów i obowiązującego wówczas stanu prawnego jednoznacznie wynika, że prawo własności przedmiotowych nieruchomości przysługiwało następcom prawnym

(...) Gminy K. M., w szczególności K. Parafialnemu pod wezwaniem (...)M. W. w M., ewentualnie również Beneficjum Proboszczowskiemu w M.;

- art. 233 § 1 w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na ustaleniu na podstawie opinii biegłego historyka kościoła, że powodowej Parafii przysługiwało prawo własności przedmiotowych nieruchomości w dacie ich przejęcia przez Skarb Państwa, że należy utożsamiać powodową Parafię (...) K. oraz K. Parafialnym (...)w M. w sytuacji, gdy biegły wskazując na tożsamość pomiędzy ww. podmiotami wypowiedział się tylko na temat pewnych związków funkcjonalnych w ramach struktury terytorialnej Kościoła (...) i nie badał kwestii tożsamości podmiotowej w ujęciu prawnym, podobnie jak nie badał kwestii własności majątku kościelnego, w kontekście prawa powszechnego obowiązującego od XIX w do chwili obecnej, a w szczególności w dacie przejęcia spornych nieruchomości zważywszy, że biegły został powołany celem wyjaśnienia okoliczności faktycznych a nie prawnych,
- art. 177 i art. 178 ust. 1 Konstytucji RP w zw. z art. 1 § 1 i art. 2 § 1 z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na zaniechaniu oceny prawnej sprawy w zakresie podmiotowości prawnej kościelnych jednostek organizacyjnych i prawa własności majątku kościelnego w systemie prawa powszechnego w ujęciu historycznym i de lege lata oraz przyjęcie w tym zakresie oceny prawnej dokonanej przez biegłego historyka,
- art. 61ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 63 ust. 1 ustawy z 1989 r. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że powodowa Parafia jest podmiotem uprawnionym do żądania przeprowadzenia regulacji w sposób określony w art. 63 ust. 1 pkt 1, 2 i 3 ustawy z 1989 r. w sytuacji, gdy z art. 61 ust. 1 ustawy z 1989 r. wynika, że takie uprawnienie przysługuje tylko kościelnej osobie prawnej, której przysługiwało prawo własności upaństwowionych nieruchomości, ewentualnie następcy prawnemu takiej osoby, zaś z okoliczności sprawy wynika, że właścicielem przedmiotowych nieruchomości był Kościół Parafialny pod wezwaniem(...) M. P. w M. ewentualnie również (...)P. w M.;
- art. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w zw. z art. 35 k.c. w zw. z kanonem 123 K.P.K. z 1983 r. w zw. z kanonem (...) i kanonem (...) (...)z 1983 r. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na pominięciu tych przepisów w sytuacji, gdy z okoliczności sprawy wynika, że właścicielem spornych nieruchomości były Kościół Parafialny pod wezwaniem (...) M. P. w M., ewentualnie Beneficjum P. w M. tj. podmioty, które utraciły podmiotowość prawną i których wszelki i majątek przeszedł na nadrzędną kościelną osobę prawną, tj. na diecezję, ewentualnie Konferencję (...)
- art. 59 ustawy z 1989 r. przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na pominięciu tego przepisu;
- art. I i art. XVI Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z dnia 10 lutego 1925 r. w zw. kanonem (...) i kanonem (...) (...) i (...) § 2 K.P.K. z 1917 r. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, że powodowa Parafia i Kościół Parafialny pod wezwaniem(...)M. P. w M. oraz Beneficjum P. w M. to ten sam podmiot w sytuacji, gdy kanony Kodeksu Prawa kanonicznego obowiązujące na mocy postanowień Konkordatu wyraźnie odróżniały beneficja, w tym beneficja proboszczowskie, oraz kościoły w tym kościoły parafialne, które były „osobami moralnymi” od parafii, które były tylko jednostkami terytorialnymi wyposażonymi w osobowość prawną,
- art. I i art. XVI Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z dnia 10 lutego 1925 r. w zw. z kanonem 99 i 216 K.P.K. z 1917 r. przez ich niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że na gruncie tych przepisów parafie były wyposażone w osobowość prawną,
- art. 114 w zw. z art. 99 ustawy z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na pominięciu ww. przepisów i przyjęciu, że po roku 1945 prawo kanoniczne nie regulowało osobowości prawnej kościelnych jednostek organizacyjnych Kościoła (...) w systemie prawa powszechnego, że w związku z tym kościoły parafialne nie miały osobowości prawnej i nie przysługiwało im prawo

własności majątku kościelnego w sytuacji gdy art. 114 Konstytucji z 1921 r. wyraźnie stanowił, że Kościół (...) rządził się własnymi prawami, zaś art. 99 Konstytucji z 1921 r. stanowił, że Rzeczpospolita Polska uznaje wszelką własność, w tym własność instytucji, a zatem również kościelnych osób prawnych, do której to kategorii należały kościoły parafialne,

- art. 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze S. Apostolską, określającego stosunek Państwa do Kościoła (...) w zw. z art. I, XVI i XXIV Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z dnia 10 lutego 1925 r. w zw. z kanonem 99 i (...) § 2 w zw. z kanonem 216 K.P.K. z 1917 r. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na pominięciu ww. przepisów i przyjęciu, że po roku 1945 kościoły parafialne utraciły osobowość prawną, zaś parafie osobowość prawną nabyły w sytuacji, gdy ustawa o zatwierdzeniu Konkordatu nigdy nie została uchylona i w związku z tym Konkordat stanowiący część składową krajowego porządku prawnego obowiązywał również po roku 1945 i na mocy ww. przepisów osobowość prawną przysługiwała kościołom parafialnym nie zaś parafiom, które były tylko jednostkami terytorialnymi niewyposażonymi w osobowość prawną,
- art. 4 dekretu z dnia 12 listopada 1946 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego i art. 2 ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego oraz art. 3 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że przy założeniu, że Konkordat i prawo kanoniczne po roku 1945 przestały obowiązywać, to kościelne jednostki organizacyjne, które uzyskały osobowość prawną na podstawie przepisów Konkordatu i prawa kanonicznego utraciły ją po tej dacie w sytuacji, gdy nowego stanu prawnego, nie opartego na Konkordacie i prawie kanonicznym, nie można stosować do oceny zdarzeń i ich skutków prawnych powstałych w czasie obowiązywania Konkordatu i prawa kanonicznego, w konsekwencji nawet przy założeniu, że Konkordat i prawo kanoniczne przestały obowiązywać po roku 1945 to nie oznacza to, że kościelne jednostki organizacyjne, które uzyskały osobowość prawną na gruncie ww. przepisów utraciły ją wraz z utratą przez te przepisy mocy obowiązującej,
- art. 22 dekretu z dnia 29 sierpnia 1945 r. Prawo osobowe oraz art. 36 ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego oraz art. 33 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej parafie miały osobowość prawną, w sytuacji, gdy nie istniał żaden przepis prawa, który przyznawał parafiom osobowość prawną,
- art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy z 1989 r. w zw. z art. 1 ust. 1 i 2 w zw. z art. 4 ust. 1-3 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu(...) przez ich niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, że regulacji podlegają wszelkie nieruchomości przejęte w toku wykonywania ustawy o dobrach martwej ręki bez względu na powierzchnię przejętych nieruchomości, cele na jakie dotychczas obracane były dochody z tych nieruchomości oraz charakter prawny tych dóbr w ramach majątku kościelnego w sytuacji, gdy ww. przepisy odwołując się do gospodarstw rolnych proboszczów stanowią, że przedmiotem postępowania regulacyjnego są tylko te nieruchomości przejęte w toku wykonania ustawy o dobrach martwej ręki, które nie podlegały przejęciu, tj. nieruchomości ziemskie związków wyznaniowych o określonych ustawą normach obszarowych, które w dacie wejścia w życie ustawy znajdowały się w posiadaniu proboszczów i które stanowiły podstawę zaopatrzenia proboszczów, jako składniki majątku beneficjalnego stanowiącego własność beneficjum proboszczowskiego przeznaczonego na utrzymanie proboszcza (beneficjanta);
- art. 1 ust. 1 i 2 w zw. z art. 4 ust. 1-3 w zw. z art. 8 i 9 ust. 1 pkt 1-5 ustawy o dobrach martwej ręki przez ich niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, że na podstawie tej ustawy przejęciu podlegały wszelkie kościelne nieruchomości ziemskie a zatem zarówno te, z których dochody przeznaczone były na utrzymanie proboszczów, jak również te, z których dochody przeznaczone były na utrzymanie i odbudowę kościołów, wykonanie działalności charytatywno-opiekuńczej, utrzymanie służby kościelnej itp. w sytuacji, gdy z ww. przepisów wynika, że przejęciu nie podlegały tylko te nieruchomości ziemskie, z których dochody przeznaczone były na utrzymanie i odbudowę kościołów, wykonanie działalności charytatywno-opiekuńczej i

inne cele podlegały przejęciu przez Państwo, zaś dochód z tych nieruchomości miał tworzyć Fundusz Kościelny przeznaczony na ww. cele,

- art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy z 1989 r. w zw. z art. 130 ust. 1 i art. 134 ust. 2 u.g.n. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na zasądzeniu odszkodowania, które zostało ustalone na podstawie wyceny nieruchomości dokonanej z uwzględnieniem aktualnego przeznaczenia nieruchomości w sytuacji, gdy art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy z 1989 r. wskazuje, że odszkodowanie powinno zostać ustalone według przepisów o wywłaszczeniu nieruchomości, zaś z art. 130 ust. 1 u.g.n. wynika, że wysokość odszkodowania powinna zostać ustalona według stanu i przeznaczenia nieruchomości z daty jej przejęcia przez Państwo (wydania stosownej decyzji),
- § 52 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego w zw. z art. 159 u.g.n. i art. 92 ust. 1 Konstytucji RP przez ich niewłaściwe zastosowanie poprzez przyjęcie, że wycena nieruchomości powinna zostać dokonana na podstawie § 52 rozporządzenia, z uwzględnieniem przeznaczenia nieruchomości z dnia ustalenia odszkodowania w sytuacji, gdy przepis ten jako niekonstytucyjny, wydany z przekroczeniem zakresu ustawowej delegacji, sprzeczny z przepisami aktu hierarchicznie wyższego nie powinien mieć zastosowania w sprawie;
- art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy z 1989 r. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że już w dacie wytoczenia powództwa pozwany Skarb Państwa pozostawał w zwłoce, zaś powodowej Parafii przysługuje roszczenie o zasądzenie odsetek ustawowych od kwoty zasądzonej tytułem odszkodowania, od dnia 15 lipca 2011 r. do dnia zapłaty, w sytuacji gdy art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy traktujący o przyznaniu odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości nie przyznaje kościelnej osobie prawnej roszczenia o zasądzenie odsetek ustawowych, wyrok zasądzający odszkodowanie ma charakter prawnokształtujący, konstytutywny, nie zaś deklaratoryjny i wszelkie skutki o charakterze prawnomaterialnym związane z tym wyrokiem następują w momencie jego uprawomocnienia się nie zaś wydania.

Wskazując na te zarzuty pozwany Skarb Państwa wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części przez oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powoda na rzecz Skarbu Państwa - Wojewody (...) kosztów procesu za obie instancje według norm przepisanych, przy czym koszty zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa.

Powód wniósł o oddalenie apelacji pozwanego Skarbu Państwa w całości oraz o zasądzenie od pozwanego na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego. Z ostrożności procesowej powód wniósł o nieobciążanie go kosztami postępowania na podstawie art. 102 k.p.c.

W toku postępowania odwoławczego Sąd Apelacyjny dopuścił z urzędu dowód z opinii uzupełniającej biegłego z dziedziny (...) na okoliczność aktualnej wartości nieruchomości objętych postępowaniem regulacyjnym, co do których powódka nie otrzymała nieruchomości zamiennych, a za które sąd I instancji ostatecznie przyznał odszkodowanie.

Wynikało to z konieczności opracowania nowego operatu szacunkowego z uwagi na upływ 12 - miesięcznego terminu, o jakim mowa w art. 156 ust. 3 ugn od czasu opracowania opinii w rozpoznawanej sprawie, przy jednoczesnej odmowie potwierdzenia przez biegłego jej aktualności (art. 156 ust. 4 ugn).

W sporządzonej opinii z dnia 13 maja 2016r. biegły aktualną wartość rynkową wszystkich nieruchomości objętych postępowaniem regulacyjnym określił na kwotę 2.300.000zł, wartość przyznanych powodce nieruchomości zamiennych na kwotę 1.329.000zł, a wartość nieruchomości za które przyznano odszkodowanie na kwotę **971.000zł**, czyli wyższą, niż wysokość odszkodowania przyznanego powodce w zaskarżonym wyroku (dowód: opinia biegłego, k. 799-819).

Opinię tą należy uznać za pełnowartościowy materiał dowodowy, tym bardziej, że w sposób rzeczowy nie została ona zakwestionowana przez żadną ze stron.

Co prawda bowiem pozwany w piśmie z dnia 22 czerwca 2016r. stwierdził, że kwestionuje przedmiotową opinię w całości, ale nie podniósł w stosunku do niej jakiegokolwiek zarzutu, a jednocześnie oświadczył, że nie wnosi o wezwanie biegłego na rozprawę.

W tej sytuacji sąd przestał na skorzystaniu z opinii pisemnej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Ustalenia faktyczne sądu I instancji nie budzą wątpliwości i stąd Sąd Apelacyjny przyjmuje je za podstawę własnego rozstrzygnięcia.

Nie były one też w istocie podważane w apelacji, mimo podniesienia w niej zarzutów naruszenia art. 233 § 1 kpc (pkt. 1 i 2 zarzutów środka zaskarżenia).

Ich analiza prowadzi bowiem do wniosku, że w rzeczywistości intencją skarżącego nie jest kwestionowanie któregokolwiek z ustaleń faktycznych sądu, ale próba podważenia poprawności przeprowadzonego przez sąd procesu subsumcji ustalonego stanu faktycznego pod przepisy prawa materialnego (w tym kościelnego) w części związanej z określeniem następstwa prawnego powodowej Parafii w stosunku do Katolickiej Gminy K., Kościoła Parafialnego oraz(...) Proboszczowskiego w M..

Należy zwrócić uwagę, że wszystkie ustalenia faktyczne sąd poczynił w oparciu o dokumenty urzędowe i prywatne, których prawdziwość formalna i materialna nie była przez strony podważana.

Mając na uwadze prawidłowo ustalony przez Sąd Okręgowy stan faktyczny apelację w pewnej części należało uznać za uzasadnioną, co dotyczy uwzględnionego w wyroku roszczenia o odsetki.

Sąd I instancji zasądził na rzecz powódki odsetki ustawowe od przyznanego na jej rzecz odszkodowania już od dnia 15 lipca 2011r., przy czym, z rażącym naruszeniem art. 328 § 2 kpc, w jakikolwiek sposób nie uzasadnił tego rodzaju rozstrzygnięcia.

Tymczasem nie może ulegać wątpliwości, że wyrok wydany w sprawie roszczeń regulacyjnych, o jakich mowa w ustawie z dnia 17 maja 1989r o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst. jedn. Dz. U. 2013.1169, dalej: „ustawa z 1989r.”) ma charakter **prawnokształtujący**.

Dopiero bowiem z chwilą jego uprawomocnienia powstaje nowy stan prawny, bądź to w stosunkach własnościowych dotyczących nieruchomości, bądź też w sferze obowiązku Państwa uiszczenia na rzecz jednostek kościelnych stosownego odszkodowania, w sytuacji gdyby restytucja rzeczowa okazała się niemożliwa lub nadmiernie utrudniona.

Oznacza to, że w tym ostatnim przypadku zobowiązany może pozostawać w opóźnieniu ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, uzasadniającym obciążeniem go odsetkami ustawowymi za opóźnienie, dopiero od dnia następnego po uprawomocnieniu się wyroku (por. anal. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 stycznia 2004r. w spr. IV CK 358/02, LEX nr 577522 oraz z dnia 16 stycznia 2015r. z dnia 16 stycznia 2015r. w spr. III CSK 68/14, LEX nr 1621349).

W związku z tym zaskarżone orzeczenie podlegało zmianie przez oddalenie roszczeń odsetkowych za okres od 15 lipca 2011r. do dnia 14 września 2016r., czyli do dnia wydania prawomocnego wyroku przez sąd II instancji.

Z kolei, kierując się aktualnym brzmieniem art. 481 § 2 kc należało wyraźnie określić, iż wierzycielowi należą się ustawowe odsetki za opóźnienie w rozumieniu tego przepisu.

Z tych względów na podstawie art. 386 § 1 kpc Sąd Apelacyjny orzekł jak w punkcie 1 sentencji wyroku.

Dalej idące zarzuty i wnioski apelacji okazały się natomiast bezzasadne.

Znaczna część wywodów środka zaskarżenia poświęcona jest kwestionowaniu legitymacji czynnej powódki do występowania z roszczeniami regulacyjnymi, a argumentacja apelującego w tym zakresie opiera się na założeniu, że w dacie przejęcia przez Państwo nieruchomości objętych postępowaniem regulacyjnym, na podstawie protokołu przejęcia z dnia 26 października 1950r., a następnie decyzji z 13 sierpnia 1958r., powódka nie istniała jako osoba prawna prawa cywilnego, a nadto nie jest sukcesorem majątkowym poprzednio istniejących na tym terenie osób prawnych („moralnych”) prawa kościelnego w postaci (...) Gminy K., Kościoła Parafialnego pod wezwaniem (...) M. W. oraz (...) Proboszczowskiego w M..

Argumentacja ta jednak, odwołując się przede wszystkim do wewnętrznego prawa Kościoła (...) oraz Konkordatu z 1925r., nie zasługuje na uwzględnienie.

Nie do przyjęcia jest prezentowana przez skarżącego koncepcja, zgodnie z którą parafie Kościoła (...), w tym powodowa parafia, przed wejściem w życie ustawy z 1989r. nie miały osobowości prawnej.

Rozbudowane wywody środka zaskarżenia w tym zakresie skupiają się głównie na literalnym, ścisłym odczytywaniu poszczególnych kanonów Kodeksu prawa kanonicznego z 1917r.

Skarżący przywiązuje jednak nadmierną wagę do językowej treści postanowień tego kodeksu.

W literaturze zwracano uwagę, że technika legislacyjna, którą posłużono się przy tworzeniu tego aktu stała na bardzo niskim poziomie, co dotyczyło m.in. mnożenia w nim różnorodnych bytów, które następnie określano jako „osoby moralne”, „osoby prawnicze” itp.

Już na gruncie postanowień Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 1925r (Dz. U. nr 72, poz. 501) skutkowało to trudnościami w ustaleniu, które z tych podmiotów powinny być uznawane za osoby prawne na gruncie polskiego prawa stanowionego.

Z kolei po wygaśnięciu Konkordatu, co, zdaniem Polski, nastąpiło w okresie II wojny światowej na skutek jednostronnych działań S. Apostolskiej, kwestia klasyfikacji kościelnych jednostek organizacyjnych na podstawie prawa kanonicznego straciła, z punktu widzenia prawa stanowionego, znaczenie.

Nie oznaczało to, jak trafnie zauważono w judykaturze oraz doktrynie, że wszystkie istniejące dotychczas na gruncie postanowień konkordatowych podmioty prawa kościelnego z tą chwilą utraciły automatycznie osobowość prawną.

Od tego momentu jednak o istnieniu osobowości prawnej tych jednostek decydowało wyłącznie wewnętrzne ustawodawstwo polskie.

W kolejnych przepisach ogólnych prawa cywilnego istnienie osobowości prawnej poszczególnych jednostek organizacyjnych co do zasady uzależniono od **przyznania** jej im w drodze ustawy lub opartych na niej przepisów (por. art. 36 ustawy z dnia 18 lipca 1950r – Przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz. U. nr 34, poz. 311 oraz art. 33 kc).

Jest przy tym oczywiste, że na równi z przyznaniem osobowości prawnej należało traktować jej **uznanie** przez ustawodawcę w stosunku do dotychczas istniejących kościelnych jednostek organizacyjnych (zob. bliżej: J.Osuchowski, „Niektóre problemy dotyczące statusu prawnego Kościoła (...) w PRL”, Państwo i Prawo, nr 3 z 1988r, str. 106-107).

Należy w związku z tym zauważyć, że ustawodawca przed 1989r uznawał *expressis verbis* osobowość prawną w stosunku do takich jedynie kościelnych osób prawnych, jak **parafie**, diecezje oraz seminaria duchowne (przyjąć należy, że analogiczny status przyznawano zakonom i prowincjom zakonnym). Odrzucano natomiast, w tym także w judykaturze i doktrynie, koncepcję, zgodnie z którą taką podmiotowość miałyby w dalszym ciągu zachowywać tego rodzaju twory, jak np. „kościół parafialny” czy „beneficjum”, które potraktowane zostały prawidłowo jako jedynie elementy majątkowe struktury kościelnej, zarządzane przez „właściwe” kościelne osoby prawne (por. np. art. 1 i 2 dekretu z 31 grudnia 1956r o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych, Dz. U. z 1957r, nr 1, poz. 6, ustawa

z dnia 23 czerwca 1971r o przejściu na osoby prawne Kościoła(...) oraz innych kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych, Dz.U. nr 16, poz. 156, § 1 pkt. 1 Zarządzenia Dyrektora Urzędu Do Spraw Wyznań z dnia 13 sierpnia 1971r w sprawie wykonania przepisów ostatnio wymienionej ustawy, M.P., nr 44, poz. 284, postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 18 kwietnia 1963r w spr. I CR 223/63, OSNC, z. 10 z 1964r, poz. 198, z dnia 16 maja 1964r w spr. II CR 221/64, OSNCP, z. 6 z 1965r, poz. 99 oraz z dnia 5 lutego 1966r w spr. II CR 47/66, LEX nr 5936, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 1968r w spr. III CZP 86/67, OSNCP, z. 6 z 1968r, poz. 100, S. Grzybowski, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 1963r w spr. I CR 223/63, OSPiKA, nr 1 z 1965r, str. 12 -16).

Wydaje się zresztą, że z podmiotów określanych jako „osoby moralne, prawnicze” itp. w K.P.K. z 1917r to właśnie parafie i diecezje, jako jednostki o charakterze terytorialno – osobowym, posiadały najbardziej typowe cechy, charakterystyczne dla osób prawnych w rozumieniu prawa państwowego (cywilnego).

W związku z tym składniki mienia kościelnego, choćby w ramach Kościoła określane były jako należące do „kościół parafialnego” czy do „beneficjum proboszczowskiego”, **z punktu widzenia prawa cywilnego** stanowiły, przed dniem wejścia w życie ustawy z 1989r, własność poszczególnych parafii.

Należy dodać, że ukształtowało się już jednolite stanowisko judykatury, w świetle którego parafie uznaje się za podmioty prawa cywilnego, w tym w zakresie praw majątkowych byłych podstawowych, terytorialnych jednostek Kościoła (...) (katolickich gmin kościelnych, kościołów parafialnych, beneficjów proboszczowskich itp.), również co do zdarzeń prawnych, jakie miały miejsce po 1945r., tj. po stwierdzeniu przez Państwo Polskie wygaśnięcia Konkordatu z 1925r. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2015r. w spr. IV CSK 312/14, LEX nr 1663415 oraz z dnia 2 grudnia 2015r. w spr. IV CSK 90/15, LEX nr 2007805).

Szczególnie w ostatnim z wymienionych orzeczeń Sąd Najwyższy przeprowadził w tym przedmiocie pogłębioną analizę prawną – historyczną, którą Sąd Apelacyjny w pełni podziela, czyniąc ją integralną częścią niniejszych rozważań.

Dodać można, że podobne stanowisko wyrażane jest na gruncie doktryny prawa wyznaniowego (por. np.: P. Borecki „Podmiotowość prawna jednostek Kościoła Katolickiego po 1945r., to jest po wypowiedzeniu Konkordatu z 1925r...”, Przegląd Prawa Wyznaniowego, tom 6 z 2014r, str. 285 -295, A. Mezglewski, „Opinia prawna dotycząca następstwa prawnego po katolickich gminach kościelnych, istniejących w byłym zaborze pruskim”, Przegląd Prawa Wyznaniowego, tom 7 z 2015r., str. 277 – 287).

Podobnie, bezzasadne są zarzuty związane z rzekomym naruszeniem przez sąd I instancji art. 61 ust. 1 pkt. 2 ustawy z 1989r. oraz powołanych w apelacji przepisów ustawy z dnia 20 marca 1950r. o przejściu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U., nr 9, poz. 87 ze zm., dalej: „ustawa z 1950r.”).

Nie ma bowiem podstaw do takiej zawyżającej interpretacji art. 61 ust. 1 pkt. 2 ustawy z 1989r., w świetle której regulacji podlegałyby tylko te nieruchomości rolne, które w chwili przejścia przez Państwo stanowiły gospodarstwa rolne proboszczów, w rozumieniu ustawy z 1950r.

Po pierwsze, takiego rozróżnienia rewindykowanych nieruchomości nie można wyprowadzić z tekstu samej ustawy (lege non distinguente nec nostrum est distinguere).

Poza tym kwestia, czy dana część przejmowanych nieruchomości stanowiła gospodarstwo rolne proboszcza, w sposób wiążący podlegała, zgodnie z art. 4 ust. 5 ustawy z 1950r., rozstrzygnięciu w postępowaniu administracyjnym. W praktyce jednak, co jest faktem powszechnie znanym, władze komunistyczne nie stosowały tego uregulowania, w konsekwencji pozbawiając Kościół nawet tych uprawnień, które przewidywała wymieniona ustawa.

W tym kontekście nie sposób byłoby założyć, aby intencją ustawodawcy było zmuszanie kościelnych osób prawnych do wszczynania, przed zgłoszeniem roszczeń regulacyjnych, trudnej do określenia liczby postępowań administracyjnych w celu uzyskania orzeczeń o statusie poszczególnych części przejętych nieruchomości rolnych.

Pomijając już oczywiste trudności natury faktycznej i dowodowej w tego rodzaju postępowaniach, takiej wykładni w/w przepisów sprzeciwia się jednoczesne wyznaczenie przez ustawodawcę stosunkowo krótkiego terminu do wystąpienia z roszczeniami regulacyjnymi, po upływie którego roszczenia te definitywnie wygasają (por. art. 62 ust. 3 ustawy z 1989r.).

W cytowanym już wyroku z dnia 2 grudnia 2015r. w sprawie IV CSK 90/15 Sąd Najwyższy w sposób przekonujący wyjaśnił, że postępowanie regulacyjne nie jest postępowaniem toczącym się na podstawie przepisów ustawy z 1950 r. i dla jej prawidłowego wykonania.

Postępowanie to jest postępowaniem mającym zadośćuczynić krzywdom, jakich doznał Kościół (...) w Polsce w przeszłości, stąd też roszczenia ujęte w art. 63 ustawy z 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej wskazują ich rodzaj, daleko szerszy od li tylko "przywrócenia własności". Dlatego w takim postępowaniu sąd, nawet gdyby chodziło wyłącznie o przywrócenie własności, ustala jedynie, czy nieruchomość została przejęta w trybie przepisów ustawy z 1950 r., oraz czy doszło do wydzielenia gospodarstwa rolnego proboszcza w opisanym wyżej trybie administracyjnym. Stwierdzenie, że do wydzielenia należnego gospodarstwa rolnego nie doszło, uzasadnia uwzględnienie żądania przywrócenia własności, ewentualnie innych roszczeń wymienionych w art. 63 ustawy z 1989r. w zakresie powierzchni przewidzianej w przepisie art. 4 ust. 2 ustawy z 1950 r., przy czym istotne jest jedynie, aby przejęte na rzecz Państwa nieruchomości były istotnie nieruchomościami rolnymi.

Odnosząc to do realiów rozpoznawanej sprawy, należy podkreślić, że nie było między stronami sporne, że nieruchomości objęte wnioskiem regulacyjnym powódki były nieruchomościami rolnymi, a także, że nie pozostawiono parafii jakichkolwiek gruntów, które stanowiłyby gospodarstwo rolne proboszcza, o jakim mowa w art. 4 ust. 2 ustawy z 1950r.

Wreszcie, bezzasadne są także zarzuty apelacji skierowane przeciwko ustaleniu wartości przejętej nieruchomości (i, w konsekwencji, wysokości należnego powódce odszkodowania) według jej aktualnego przeznaczenia.

Wynika to przede wszystkim z istoty postępowania regulacyjnego i wskazanych przez ustawodawcę procedur zaspokajania w nim roszczeń kościelnych osób prawnych.

Zauważyć należy, że art.63 ust.1 ustawy z 1989r. określa kolejność sposobów regulacji, dając pierwszeństwo rozwiązaniu polegającemu na przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości wymienionych w art.61 ust.1 i 2 lub ich części. Przepis ten nie uzależnia przy tym restytucji nieruchomości od zgodności ich aktualnego przeznaczenia z przeznaczeniem w dacie przejęcia.

Dopiero w przypadku niemożności przywrócenia własności nieruchomości lub ich części, a w dalszej kolejności przyznania odpowiedniej nieruchomości zamiennej, wchodzi w rachubę przyznanie odszkodowania.

Taka konstrukcja art. 63 ust.1 ustawy z 1989r. prowadzi do wniosku, że zamiarem ustawodawcy było, aby odszkodowanie, jako ostateczny środek regulacji, równoważyło skutki związane z niemożnością przywrócenia własności nieruchomości lub przyznania odpowiedniej nieruchomości zamiennej, co logicznie oznacza, że winno ono odpowiadać rzeczywistej wartości nieruchomości, która podlegałaby zwróceniu.

Takiemu stanowisku nie sprzeciwia się treść przepisu art. 63 ust. 1 pkt. 3 ustawy z 1989r., nakazującego ustalenie odszkodowanie według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości.

Z uwagi na konieczność zachowania wzajemnej spójności sposobów regulacji przyjętych w art. 63 ust.1, zastosowanie tych przepisów może być bowiem jedynie odpowiednie, uwzględniające specyfikę postępowania regulacyjnego.

Ustawa z 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami nie przewiduje bowiem wprost sytuacji przewidzianej w art.63 ust.1 ustawy z dnia 17 maja 1989r. o stosunku Państwa do Kościoła (...)w Rzeczypospolitej Polskiej. Jest też oczywiste, że tylko niektóre z przepisów w niej zawartych nadają się do takiego zastosowania w rozpatrywanej sprawie.

Uznać należy w tej sytuacji, że Rada Ministrów nie wykroczyła w treści § 52 Rozporządzenia z dnia 21 września 2004r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego (Dz. U. nr 207, poz. 2109 ze zm.) poza upoważnienie ustawowe wynikające z art.159 ugn.

Ostatnio wymieniony przepis upoważnia Radę Ministrów m.in. do określenia sposobów określania wartości nieruchomości dla różnych celów (pkt.2) lub jako przedmiotu różnych praw (pkt.3).

W przepisie § 52 ust.1 Rozporządzenia odwołano się wprost do kryteriów ustalania wysokości odszkodowania z art. 134 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r o gospodarce nieruchomościami.

Wyłączono jedynie stosowanie ustępów 3 i 4 w/w przepisu, wprowadzając w ich miejsce regulację wynikającą z § 52 ust. 2 Rozporządzenia.

Pomijając kwestię poprawności zastosowanej tu techniki legislacyjnej, nie ma w tej sytuacji podstaw do konstruowania tezy o sprzeczności omawianego uregulowania z ustawą.

Przeciwnie, treść § 52 ust.2 Rozporządzenia pozostaje w zgodzie z ogólnymi założeniami i rozwiązaniami przyjętymi w ustawie o gospodarce nieruchomościami.

W przepisach art. 134 ust. 3 i 4 ugn wyrażona została wyraźna intencja ustawodawcy, aby to osoba wywłaszczana była beneficjentem zmian w przeznaczeniu nieruchomości i ona, co do zasady, powinna czerpać korzyści z takich zmian.

Analogiczne rozwiązania przyjęto w art. 136, 139 czy 140 ugn.

Z takimi uregulowaniami ściśle koresponduje treść § 52 w/w Rozporządzenia Rady Ministrów z 21 sierpnia 1997r.

Z tych przyczyn na podstawie art. 385 kpc oraz powołanych wyżej przepisów prawa materialnego Sąd Apelacyjny orzekł jak w punkcie 2 sentencji wyroku.

Strona powodowa w postępowaniu apelacyjnym uległa ostatecznie jedynie co do części należności ubocznych.

Uzasadnia to obciążenie w całości pozwanego kosztami tego postępowania, obejmującymi m.in. należne powódce koszty wynagrodzenia radcy prawnego w wysokości 5.400 zł a także tymczasowo pokryte przez Skarb Państwa wydatki na opinię biegłego w kwocie 1.580,73 zł.

Stąd na podstawie art. 83 w zw. z art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych orzeczono jak w punkcie 3 wyroku.

Natomiast na podstawie art. 100 zd. 2 kpc w zw. z art. 391 § 1 kpc, przy uwzględnieniu treści § 2 ust. 1 i 2 oraz § 12 ust. 1 pkt. 2) w zw. z § 6 pkt. 7) Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jedn. Dz. U z 2013r, nr 490.) orzeczono jak w punkcie 4 wyroku.

Bogdan Wysocki Ewa Staniszewska Karol Ratajczak

--	--	--